

PRITARTA

Alytaus miesto savivaldybės tarybos
2018 m. birželio 28 d.
sprendimu Nr. T-208

PATVIRTINTA

Alytaus lopšelio-darželio „Obelėlė“
direktoriaus 2018 m. liepos 2 d.
įsakymu Nr. V-18

ALYTAUS LOPŠELIO-DARŽELIO „OBELĖLĖ“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) PROGRAMA

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

Švietimo teikėjas – Alytaus miesto savivaldybės Alytaus lopšelis-darželis „Obelėlė“.

Teisinė forma – biudžetinė įstaiga.

Mokyklos grupė – ikimokyklinio ugdymo mokykla.

Mokyklos tipas – lopšelis-darželis.

Adresas – Šaltinių g. 3, LT - 62346 Alytus.

El. p. ld@obebele.alytus.lm.lt.

Interneto svetainės adresas – www.alytausobebele.lt.

Vaikai ir jų poreikiai: Lopšelyje-darželyje teikiamos ankstyvojo, ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo paslaugos. Ankstyvojo amžiaus grupėse vaikai ugdomi nuo 1 iki 3 m., ikimokyklinio ugdymo grupės formuojamos iš to paties arba įvairaus amžiaus vaikų (3-5 m.). Specialiųjų poreikių vaikai integruojami į bendrojo ugdymo grupes. Vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų teikiama kvalifikuota logopedo pagalba. Lopšelyje-darželyje yra nemažai vaikų iš socialinės atskirties šeimų. Didžioji dauguma vaikų socialiai aktyvūs, drąsūs, komunikabilūs, gebėjimai ir vertybinės nuostatos atitinka amžių, jiems svarbu išreikšti save, realizuoti aktyvios veiklos poreikį. Pagrindiniai vaikų poreikiai: prigimtiniai, kultūros, etniniai, socialiniai, pažintiniai, saviraiškos, tenkinami per kūrybinį-visuminį ugdymą.

Alytaus lopšelio-darželio „Obelėlė“ ikimokyklinio ugdymo(si) programa siekiama užtikrinti kiekvienam amžiaus tarpsniui svarbių vaiko gebėjimų nuoseklų ugdymą(si), sudarant vaikams galimybę rinktis veiklą pagal amžių, turimą patirtį, interesus, pomėgius, patenkinant svarbiausius vaiko poreikius: žaidimo, saugumo, pažinimo, judėjimo, bendravimo ir bendradarbiavimo, meninių įgūdžių ir saviraiškos, sudarant galimybes vaikams įgyti visas mokymuisi mokykloje reikalingas kompetencijas.

Ugdytiniams suteikiama veiklos pasirinkimo laisvė, ugdymo turinyje akcentuojamos ne žinios, o gebėjimas kaupti informaciją, veikti ir kurti pačiam. Siekiama darnaus perėjimo nuo ugdymosi šeimoje prie ugdymo įstaigoje. Didelis dėmesys skiriamas sėkmingai vaiko adaptacijai bendradarbiaujant su vaikų tėvais (globėjais). Programoje orientuojamasi į šiuolaikinę vaikystės ir vaiko ugdymo(si) vaikystėje sampratą.

Visi vaikai skirtingi, jų gyvenimo ritmas individualus, skirtinga asmeninė patirtis, jie skirtingai jaučia, patiria, reaguoja, pažįsta, kuria savas mąstymo taisykles, tačiau sparčiau ar lėčiau žengia tuo pačiu vystymosi keliu.

Pedagogų ir kitų specialistų pasirengimas:

Lopšelyje-darželyje „Obelėlė“ dirba kompetentingi, aukštos kvalifikacijos pedagogai, turintys didelę savo veiklos darbo patirtį, siekiantys užtikrinti kokybiškas ir šiuolaikiškas ugdymo paslaugas, skiriantys dėmesį kiekvienam vaikui, aktyviai ieškantys naujovių ir jas įgyvendinantys. Įstaigoje ugdymo paslaugas teikia: ikimokyklinio ugdymo pedagogai, logopedas, meninio ugdymo pedagogas, priešmokyklinio ugdymo pedagogai. Pedagogų misija – būti vaiko pagalbininku, patarėju, įkvėpėju, padedančiu jam pačiam susivokti, augti, bręsti, skleistis, tobulėti; besistengiančiu pažinti kiekvieno vaiko individualybę, pasirinkti ir taikyti tinkamas ugdymo strategijas, gebėti sukurti grupėje psichologiškai saugią atmosferą, matyti vaikų ugdymo perspektyvą, profesionaliai organizuoti ugdymo ir ugdymosi procesą, palaikyti ir stiprinti vaiko galias, tinkamai vertinti jo pasiekimus bei daromą pažangą.

Švietimo teikėjo savitumas:

Alytaus lopšelis-darželis „Obelėlė“ yra 12 grupių ikimokyklinio ugdymo įstaiga. Šalia visų grupių įrengti atskiri miegamieji ramiam vaikų poilsiui. Lopšelis-darželis – vienintelė įstaiga Alytaus mieste, kurioje veikia savaitinė grupė. Ugdydami vaikus, kurdami edukacines erdves siekiame mažinti socialinę atskirtį.

Lopšelyje-darželyje didelis dėmesys skiriamas vaikų sveikatingumo ugdymui, nuolat organizuojame sveikatingumo valandėles, kūno kultūros užsiėmimus, sporto šventes. Vykdomė projektinę veiklą, sudarome galimybes kitoms organizacijoms vaikus mokyti šokti, žaisti krepšinį.

Lopšelis-darželis turi savas kultūrinės tradicijas, kurios neatsiejamai susiję su dzūkų krašto papročiais ir tradicijomis. Lopšelio-darželio ugdytiniai dalyvauja ir tradiciniuose Alytaus miesto renginiuose, organizuojamose parodose, šventėse. Įstaigoje įrengtas etnografinis kambarėlis, kuriame sukaupta nemažai senovinių eksponatų. Vaikai gali geriau pažinti lietuvių tautos istorinį, kultūrinį palikimą. Vaikų ugdymas įstaigoje grindžiamas humanistine filosofine kryptimi, pabrėžiant vaiko unikalumą, jo poreikius, saviraiškos galimybių svarbą, savigarbos puoselėjimą.

Ugdymo įstaiga įsikūrusi Putinų mikrorajone, šalia Jaunimo parko, gražiame gamtos prieglobstyje, tad ugdytiniai turi galimybę natūraliai pažinti, pajusti gamtos grožį, plačiau sužinoti apie joje vykstančius reiškinius, grožėtis jais, mokytis mylėti, puoselėti ir saugoti gamtą.

Lopšelio-darželio pastatą ir pavėsines puošia menininkės Vilmos Tacionytės-Alberolos darbai, aplinkoje gausu dekoratyvinių augalų. Sukurta jauki lauko aplinka žadina vaikų žingeidumą, padeda ugdyti estetinius, dorinius jausmus gamtai, žmogui ir jo sukurtai aplinkai, skatina pažinti ir tyrinėti, stebėti ir globoti, atrasti ir saugoti visa tai, kas mus supa. Vaikų žaidimų aikštelėse gausu sportinių įrenginių.

Tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai:

Įstaigą lankančių tėvų apklausos rezultatai rodo, jog tėvai iš lopšelio-darželio tikisi visapusiško vaiko ugdymo. Veiklos įsivertinimo rezultatai atskleidė, kad tėvai prioritetiniais kriterijais įstaigos veikloje laiko: pedagogo ir ugdytinio tarpusavio supratimą ir pasitikėjimą, ugdomosios veiklos įvairovę, nuoseklumą ir tikslingumą, pedagogo kompetencijų tobulinimą, papildomos veiklos įvairovės siekimą, pedagogų ir tėvų

bendradarbiavimo tobulinimą. Svarbiausi, anot tėvų, gero pedagogo asmenybės bruožai yra: meilė vaikams, kompetencija, nuoširdumas, atsakingumas, komunikabilumas. Svarbiausi geros ikimokyklinės įstaigos bruožai: kvalifikuoti, kompetentingi pedagogai, turtinga materialinė bazė, ugdymą skatinanti, saugi aplinka, įvairiapusiškas vaiko lavinimas, novatoriškumas, šiltas įstaigos mikroklimatas. Šeimos informavimo apie vaiko ugdymąsi procedūrų kokybė ir gaunama informacija apie vaiką, jo pasiekimus tėvų vertinama gerai ir labai gerai. Didžioji dauguma apklaustų tėvų yra patenkinti įstaigoje teikiamomis paslaugomis, parama vaikui ir šeimai. Pedagogai nuolat teikia tėvams informaciją apie vaiko ugdymą(si), daromą pažangą, sėkmes ar nesėkmes.

Bendraudant su ugdytinių tėvais einame nuo abipusio atvirumo ir keitimosi informacija santykio link dialogu grįstos partnerystės. Siekiant kurti kokybišką bendradarbiavimą laikomės kelių pagrindinių principų ir tam tikrų nuostatų:

- Kantrybė. Tikslas (dialogu grįsta partnerystė) gali būti pasiektas tik einant mažais žingsneliais.
- Pripažinimas. Tėvai ir pedagogai pripažįsta vieni kitų svarbą vaikui.
- Tolerancija. Pedagogai ir tėvai gerbia vieni kitų vertybes, normas, asmenines savybes, ypatumus, kultūrinius skirtumus.
- Pasitikėjimas. Tėvai ir pedagogai pasitiki vieni kitais. Tik sukūrus tarpusavio pasitikėjimą, kuris neatsiejamas nuo griežto konfidencialumo, kyla noras atsiverti kitai pusei, atvirai kalbėtis.

Ugdymo programos ir strateginių dokumentų sąsajos:

Lopšelis-darželis „Obelėlė“ ugdymo procesą organizuoja vadovaudamasis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Švietimo ir mokslo ministerijos teisės aktais, reglamentuojančiais ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą. Ugdymo turinys ir metodai atitinka švietimo įstaigai keliamus uždavinius ir visuomenės poreikius.

Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, ratifikuotos 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983 29 straipsniu, kuris akcentuoja, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti kuo visapusiškiau ugdyti asmenybę, <...>, vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms <...>, pagarbą gamtai, programa orientuota į vaiko poreikių tenkinimą. Programos turinys nukreiptas į vaiko visuminį ugdymą, reikalingą tolimesniai vaiko asmenybės formavimui.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Lopšelio-darželio „Obelėlė“ ikimokyklinio ugdymo(si) programos turinys sudarytas vadovaujantis šiais principais:

Humaniškumo – pripažįstama vaiko teisė būti kitokiam. Vaikas gerbiamas kaip asmenybė, turinti ryškių prigimtinių bruožų, kuriuos reikia padėti ugdyti. Vaiko ir suaugusio tarpusavio santykiai grindžiami pagarba ir pasitikėjimu.

Ugdymosi per žaidimą – žaidimas – pagrindinė, kasdienė vaiko veikla, kurios metu jis pažįsta save ir jį supantį pasaulį, mokosi bendrauti. Spontaniško žaidimo metu vaikas tyrinėja, manipuliuoja, eksperimentuoja, sprendžia problemas ir tai sudaro esminį pagrindą asmeninės patirties kaupimui.

Visuminio integralaus – ikimokykliniame amžiuje sudaromos sąlygos skleisti visoms vaiko prigimtinėms galioms: fizinėms, psichinėms ir dvasinėms, neteikiant pirmenybės kuriai nors vienai iš jų. Ugdymo turinys yra vientisas ir neskaidomas, vienodai integruojamos visos ugdymo sritys.

Prieinamumo ir diferencijavimo – ugdymo turinys pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo socialinę ir kultūrinę patirtį, lytį, mokymosi stilių, kitus individualius poreikius, užtikrinant kiekvieno individualių galių plėtotę. Ugdymo turinys sudaromas taip, kad vaikas nuosekliai ugdytųsi visus gebėjimus.

Sveikatingumo – laiduojama vaikui fiziškai ir psichologiškai saugi aplinka, vaiko poreikius atitinkanti ugdymą bei sveikatos sutrikimų korekciją. Ugdytinis, įgydamas sveikos gyvensenos įgūdžių, pratinasi saugoti savo ir kitų fizinę bei psichinę sveikatą, švarinti aplinką, saugiai jaustis ir elgtis artimiausioje aplinkoje.

Kūrybiškumo principas – prigimtines kūrybines vaiko galias ir saviraišką skatina ir puoselėja kūrybiškas pedagogų požiūris į ugdymą.

Tautiškumo – siekiama padėti augančiam vaikui perimti lietuvių tautos kultūros ir dzūkų krašto tradicijas, papročius ir vertybes, jas puoselėti ir kartu kurti savo tapatybę šiuolaikinėje visuomenėje.

Tęstinumo – siekiama darnaus vaiko perėjimo nuo ankstyvojo ugdymo šeimoje prie ikimokyklinio ugdymo grupėje ir užtikrinamas nuoseklus ugdymo tęstinumas priešmokyklinėje grupėje.

Grižtamojo ryšio – skatinamas šeimos ir auklėtojų keitimasis informacija apie vaiko ugdymą(si), nuolatinis ugdymo proceso vertinimas, auklėtojo veiklos refleksija padedanti analizuoti vaikų pasiekimus ir inspiruojanti kokybinius pokyčius.

III. IKIMOKYKLINIO UGDYMO(SI) PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas. Atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniniais, padėti vaikui ugdytis savarankiškumo, tinkamo bendravimo su kitais, pasitikėjimo savimi, kūrybiškumo ir mokėjimo mokytis bei sveiko gyvenimo pradmenis.

Uždaviniai. Siekti, kad vaikas:

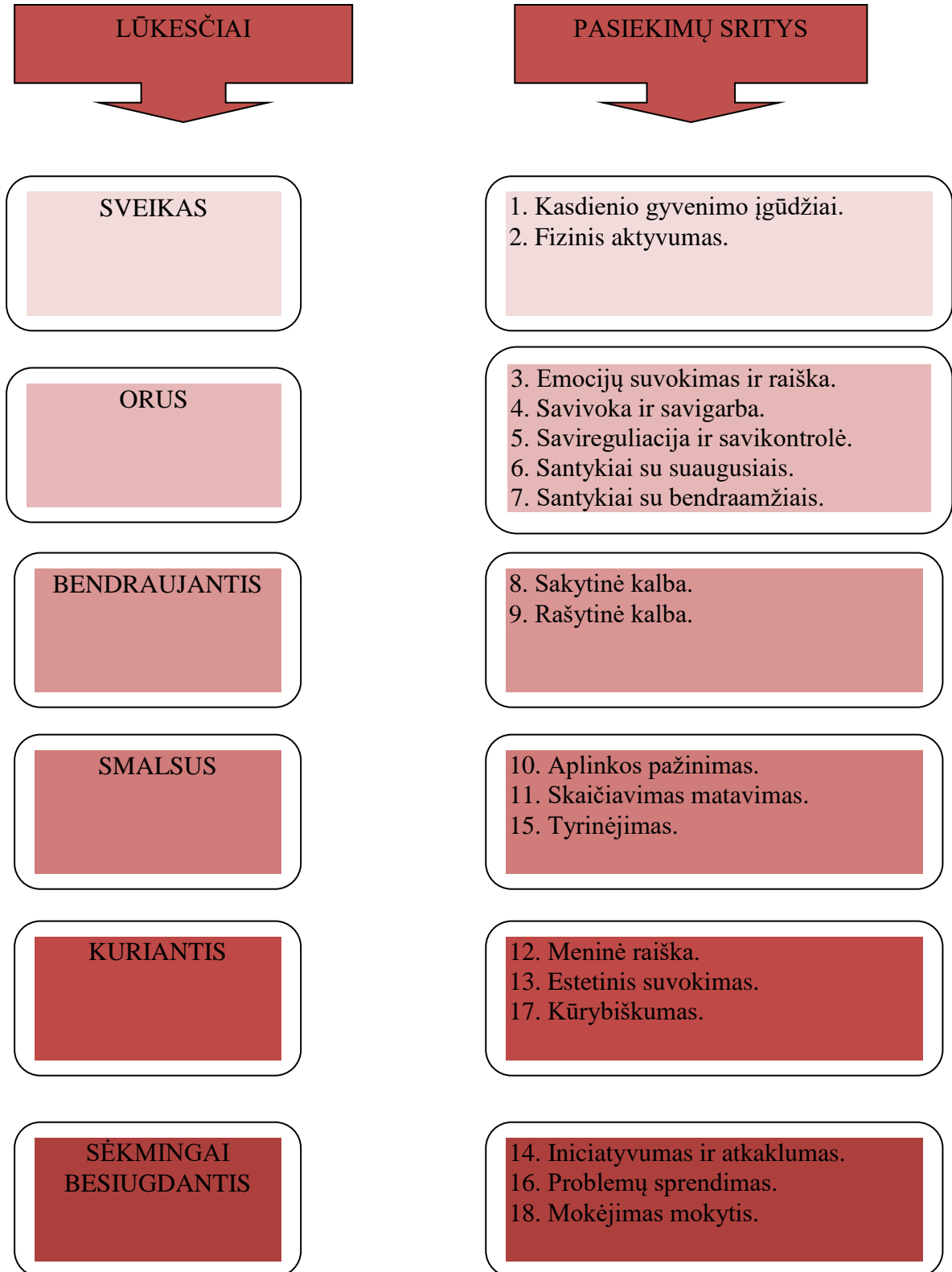
- plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažintų ir išreikštų save.
- pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiaisiais ir vaikais, mokytųsi spręsti kasdienes problemas, atsižvelgti į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes.
- aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime.
- mokytųsi pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinktųsi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius.

IV. UGDYMO(SI) TURINYS (METODAI IR PRIEMONĖS)

Ugdymo(si) turinys apibrėžiamas kaip turinio, metodų ir priemonių visuma. Tai orientyras, nevaržantis pedagogo, leidžiantis jam kūrybingai organizuoti savo veiklą, ją įvertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, jo patirtį, vaiko bei grupės individualumą. Ugdymo turinys skleidžiamas numatant ugdymosi siekinius ir ugdymosi gaires, kuriose aprašomi esminiai vaiko pasiekimai, t. y. kokias vertybines nuostatas, gebėjimus, žinias ir patirtį įgis ir kaip juos jis ugdytų. Akcentuojamas vaikas ir pabrėžiamas jo savitumas, raidos dėsniniais, kurie reikalauja individualaus požiūrio vaiką ir jį supančią aplinką. Ugdymo turinys lanksčiai pritaikomas kiekvieno vaiko ugdymosi poreikiams ir individualioms galioms, užtikrinant jo aktyvų dalyvavimą ugdymosi procese. Ikimokyklinio ugdymosi turinys sudarytas remiantis visuminio, nedalykinio, integralaus ugdymo

nuostatomis. Visos ugdymosi sritys integraliai jungiasi viena su kita t. y. ugdydamasis vienos srities gebėjimus, vaikas natūraliai ugdomi ir kitas svarbias sritis, pavyzdžiui, trejų metų vaikas varto knygelę, pasakoja, ką mato ir plėtoja ne vien šnekamąją kalbą, tačiau vaikas lavina pirštukus, sukaupia dėmesį, pažįsta knygelėje pavaizduotus daiktus, juos pavadina ir kt.

Ugdymo turinys pateikiamas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą, pagal žingsnelius, suskirstytus į lūkesčius. (1 pav.)

1 pav. Esminių vaiko pasiekimų sričių apjungimas pagal lūkesčius

Ugdymo metodai parenkami taip, kad atitiktų vaikų amžių ir galimybes, individualius ugdymo(si) poreikius, skatintų vaiko smalsumą, domėjimąsi, norą tyrinėti,

aiškintis, interpretuoti, laiduojantys gerą emocinę atmosferą, skatinantys nebijoti klęsti, leidžiantys kiekvienam vaikui patirti sėkmę.

Ugdymo(si) būdus bei metodus pedagogai gali laisvai rinktis, lanksčiai, kūrybiškai taikyti planuodami veiklą, parinkdami ugdomąją medžiagą ir pan.

Programoje siūlomi įvairūs, į vaiką orientuoti aktyvaus ugdymo(si) metodai:

Žodinis metodas – pokalbis, pasakojimas, aptarimas, diskusija – suteikia galimybę perduoti ar gauti informaciją, natūraliai bendrauti.

Diskusijos ir debatai – problemų, reiškinių aptarimas, minčių idėjų išsakymas, išklausant kito nuomonę, atsakant vienas kitam į iškilusius klausimus. Pedagogas įsiklauso į vaiko siūlymus, kartu su vaiku mąsto ir sprendžia įvairias problemas, aiškina reiškinius, jų esmę.

Vaizdinis metodas – stebėjimas, demonstravimas – vaizdinių formavimas apie vaikus supančią aplinką, jos reiškinius.

Praktinis metodas – žaidimas, eksperimentas, stebėjimai, tyrinėjimas, modeliavimas – formuoja ir tobulina vaikų gebėjimus ir įgūdžius, skatina praktiškai panaudoti įgytas žinias.

Žaidybinis metodas – svarbiausias ikimokyklinio ugdymo metodas bei natūralus vaiko ugdymosi būdas, pagrindinė veikla pažinti save ir aplinkinius, supančią aplinką, tenkinti savo svarbiausius poreikius. Žaidimas turi didelę įtaką vaiko kūrybinių galių plėtotei, skatina vaiko gebėjimų formavimąsi.

Išvykos, stebėjimai, eksperimentai, tyrinėjimai – tai daiktų, reiškinių, gyvenimiškų situacijų pertvarkymas, kuris išryškina nepastebimas, tiesiogiai nesuvokiamas jų savybes, padeda pamatyti jų kitimo priežastis, nustatyti ryšius.

Kūrybinis metodas – idėjų kūrimas ir įgyvendinimas, problemų sprendimo būdų paieška.

Projektinis metodas – ugdymo proceso įvairovės užtikrinimas.

Netradicinis metodas – skatina vaikus siūlyti kuo daugiau galimų atsakymų į pateiktą klausimą. Atsakymai turi būti greiti ir neapgalvoti. Tai leidžia išgirsti originalių minčių. Visi šie ugdymosi metodai ir būdai leidžia įgyvendinti į vaiką ir jo kompetencijų plėtrą orientuotą ugdymo(si) programą.

Ugdymo(si) organizavimo formos:

Visos grupės veikla: žaidimai, ryto ir popietės ratas, vaikų sveikatinimo ir atsipalaidavimo valandėlės, muzikos ir kūno kultūros valandėlės, varžybos, išvykos, renginiai, šventės.

Veikla grupelėse: žaidimai, bendri kūrybiniai darbai-projektai, tyrinėjimai, diskusijos.

Individuali veikla: savarankiška vaiko veikla ir žaidimai; individualių gebėjimų lavinimo užsiėmimai; loginės ar rašto pradmenų bei kalbinės pratybos; individualus bendravimas su pedagogu ir / ar logopedu, specialistu ir pan.

Ugdymo priemonės – žaislas, daiktas ar medžiaga, padedanti vaikui natūraliai ugdytis. Jos turi būti:

Veiksmingos – nuolat naudojamos ugdymo procese, atkreipiančios vaikų dėmesį.

Įvairiapusės – apimančios visas vaiko ugdymo(si) sritis.

Kintančios – pritaikomos pagal poreikius.

Funkcionalios – tinkančios daugiau nei vienam vaiko gebėjimui ugdyti.

Efektyvios – skatinančios veikti.

Konstruktivos – atliekančios skatinantį, motyvaciją žadinantį į pažangą orientuojantį vaidmenų.

Saugios – atitinkančios vaikų amžių ir higienos normas.

V. VAIKŲ PASIEKIMAI, VEIKSENOS IR JŲ VERTINIMAS

Vaikų ugdymosi pasiekimai – tai ugdymosi procese įgyti vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, apie kuriuos sprendžiame iš vaikų veiklos ir jos rezultatų.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše pateikiama vaiko iki šešerių metų įgyjamų esminių nuostatų bei gebėjimų visuma ir jo ugdymosi pažangą nusakantys žingsniai. Ugdymo pasiekimų žingsniuose aprašomi ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems pedagogams aiškiai matomi ir atpažįstami vaiko ugdymosi pasiekimai – žinios ir supratimas, gebėjimai, vertybinės nuostatos.

Pasiekimų aprašą sudaro 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, išskirtų siekiant visuminio vaiko asmenybės ugdymosi ir atsižvelgiant į vaiko raidos bei ugdymosi ypatumus. Pasiekimų sritys yra lygiavertės. Jos apima visus svarbiausius vaiko nuo gimimo iki šešerių metų pasiekimus, kurie sudaro pamatą sėkmingai kompetencijų plėtotei.

1. KASDIENIO GYVENOMO ĮGŪDŽIAI		
<p>Vertybinė nuostata. Noriai ugdosi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.</p> <p>Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.</p>		
ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. Mažais gabalėliais supjaustytą maistą ima dviem pirštais ar sauja.
2-asis žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko. Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetu duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako. Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. Tiesia nešvarias rankas tikėdamasis, kad suaugusysis jas nuplaus ar nušluostys. Padedamas pučia nosį į nosinę. Nuneša žaislą (lėlę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą.
3-iasis žingsnis	Savarankiškai valgo ir geria. Pradedą naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.	Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pasako, kokius patiekalus mėgsta. Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. Mėgina apsiauti batukus, apsivilkti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištelius. Prieš valgi, pasinaudojęs, tualetu susitėpęs pats plaunasi rankas. Susitėpęs prausiasi ir šluostosi veidą. Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.

<p>4-asis žingsnis</p>	<p>Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą.</p> <p>Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.</p> <p>Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.</p>	<p>Valgo nedideliais gabaliukais, gerai sukramto, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia; taisyklingai naudojasi šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu, pavalgęs nusivalo servetėlę. Pavalgęs padėkoja. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius.</p> <p>Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. Pastebi, kada yra nešvarus, ir savarankiškai prausiasi, šluostosi rankšluosčiu.</p> <p>Priminus šukuojasi plaukus šukomis. Čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį, pasitraukia nuo kitų vaikų. Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas.</p> <p>Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų.</p>
<p>5-asis žingsnis</p>	<p>Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo.</p> <p>Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.</p> <p>Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus.</p>	<p>Išmano, kuriems patiekalams valgyti skirti įvairūs stalo įrankiai. Valgo įvairų maistą (penkių pagrindinių maisto produktų grupių). Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, kokakolą, guminukus). Pasako, kad pieną, mėsą, vaisius, daržoves valgyti naudingiau nei saldumynus. Pasako, kad saldžiuosius gėrimus gerti nesveika.</p> <p>Pratinasi pasiteirauti suaugusiųjų apie neįprasto skonio ar nemalonaus kvapo maistą.</p> <p>Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti. Priminus savarankiškai pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Suaugusiojo padedamas kloja lovą.</p> <p>Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje.</p> <p>Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje (stengiasi bėgti nekliudydamas kitų, nelipti ant tvoros).</p>

	<p>Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.</p>	<p>Taisyklingai sėdi (nesikūprina) ant kilimo, prie stalo. Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis.</p>
6-asis žingsnis	<p>Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą.</p> <p>Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą.</p> <p>Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.</p> <p>Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus.</p> <p>Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.</p>	<p>Taisyklingai naudojasi peiliu. Valgydamas laiko šakutę kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų.</p> <p>Jaučia, kada sušilo arba sušalo, ir savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę.</p> <p>Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi.</p> <p>Pjausto daržoves, vaisius.</p> <p>Kala vinis į lentą.</p> <p>Siuva, siuvinėja.</p>

2. FIZINIS AKTYVUMAS

Vertybinių nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai,	Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų. Vaikas ropoja per pagalvėles, per į ritinį susuktą takelį ar laiptais aukštyn. Vaikšto laikydamasis

	<p>žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą.</p> <p>Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.</p>	<p>įvairiu atstumu sustatytų baldų.</p> <p>Vaikas laiko rankoje žaisliuką, juo suduoda per matomus daiktus, siekia ir čiumpa žaislus, perima juos iš vienos rankos į kitą.</p>
2-asis žingsnis	<p>Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą.</p> <p>Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gaudo kamuolį.</p>	<p>Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, vėl pradeda eiti ir keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Vaikas užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės.</p> <p>Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius.</p>
3-iasis žingsnis	<p>Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispidamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį.</p> <p>Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mėto, gaudo, spiria</p>	<p>Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikas vaikšto, bėgioja aplink pagalvėlę, gulinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. Vaikas vaikšto keturiomis, kaip šuniukas, nerangiai kaip dramblys, tyliai kaip pelė, ištiesęs kaklą kuo aukščiau kaip žirafa. Ant grindų išdėstytos pėdos – vaikas jomis eina paprastai, po to ant pirštų galų. Vaikas laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. Vaikas įmeta sagą, kaštoną, gilę į dėžutę, kurioje padaryta tinkamo dydžio anga. Į išvirkščią pusę išverčia savo kojines. Ridendamas ar mesdamas kamuolį vaikas taiko į kėglius, išdėliotus ant</p>

	kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	žemės, vartelius. dangtelius; sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą); ant siūlo suveria sagas. Vaikas gauda suaugusiojo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tolstant. Įkerpa žirkėmis popieriaus kraštą.
4-asis žingsnis	<p>Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką.</p> <p>Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.</p>	<p>Vaikas eina lyg čiuoždamas, o kai suplojama rankomis, jis eina aukštai keldamas kelius. Žaisdamas juda įvairiais būdais (pvz., vaikšto kaip gandas, šokinėja kaip varlytė ir kt.). Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“. Iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja.</p> <p>Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius. Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą); glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus; išvarsto batų raištelius ir iš naujo suveria; atsega ir užsega sagas. Vaikas ranka, paskui visais pirštais liečia stalą.</p>
5-asis žingsnis	<p>Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių.</p> <p>Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai.</p> <p>Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant</p>	<p>Vaikas eina „tip-top“ žingsneliais. Šoka į šoną, greitai laksto, sustoja ir pajuda iš vietos. Vaikas užlipa ant bet kokio paaukštinimo ir nušoka ant žemės. Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. Mėto kamuolį vienas kitam ir gauda, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. Laipioja kopėtelėmis, bokšteliais.</p> <p>Vaikas piešia ar rašo pieštuku, bando piešti statinius, gyvūnelius, pieštuką laiko taisyklingai, veria ant virvelės smulkius daiktus, apsirengia ir nusirengia, (už)riša kilpas. Sprigtu svaido rutuliukus. Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles. Batų dėžės šonus apsaugo skalbinių segtukais. Meta</p>

	virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	kamuolį į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna.
6-asis žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Išvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus.	Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. Savarankiškai įveria siūlą, dygsniuoja, neria vašeliu. Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkklėmis. Žaidžia komandinius žaidimus.

3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamai, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniam laikui paliktas vienas. Kai vaiku besirūpinantis suaugusysis greta, vaikas nuo jo atsiskiria ir drąsiai tyrinė- ja aplinką, rizikuoja. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo raminamas greitai nurimsta. Atsiskyres liūdi, verkia, vėl susitikęs – džiaugiasi, leidžiasi, nori būti jo raminamas. Krykštauja, kai suaugusieji su juo žaidžia. Kai grupėje verkia kitas vaikas,

		kūdikis irgi gali pravirkti.
2-asis žingsnis	<p>Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita.</p> <p>Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.</p>	<p>Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau išvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan.</p> <p>Meta žaislą ant grindų ir, jeigu auklėtojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų.</p> <p>Paklaustas, „Kuris verkia?“, vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu kiškiuku, paklaustas „Kuris juokiasi?“, rodo paveikslėlį su besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto.</p>
3-asis žingsnis	<p>Pradedą atpažinti, ką jaučia, turi savas emocijų raiškos būdus. Pradedą vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus.</p> <p>Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoją (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).</p>	<p>Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“.</p> <p>Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos. Nuščiūva, jei auklėtoja išsigąsta paliejusi vandenį.</p>
4-asis žingsnis	<p>Pradedą suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas.</p> <p>Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoją (pvz., stengiasi paguosti, padėti).</p> <p>Pradedą suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).</p>	<p>Pasako, kad švenčiant gimimo dieną buvo linksma, kad supyko, kai draugas su juo nežaidė. Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nutaisyti linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką.</p> <p>Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas.</p> <p>Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali priėti prie auklėtojos.</p> <p>Pasako, kad jam linksma, o draugui nelinksma.</p>

5-asis žingsnis	<p>Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo.</p> <p>Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti).</p> <p>Pradedą kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.</p>	<p>Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti.“</p> <p>Pastebi, kad draugė taip pat nori būti mama vaidmenų žaidime ir dėl to yra nuliūdusi. Tada sugalvoja: „Aš būsiu mama. Ir tu būk mama. Mes eisim pasivaikščioti su vaikeliais“.</p> <p>Susipeša su draugu dėl žaislo. Auklėtojo sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. Auklėtojo padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui.</p>
6-asis žingsnis	<p>Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis.</p> <p>Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti.</p> <p>Pradedą kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.</p>	<p>Vaikas sako: „Aš myliu savo broliuką. Bet truputį pykau, kai jis suplėšė mano knygą“.</p> <p>Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą.</p> <p>Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs.</p> <p>Auklėtojai praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos.</p> <p>Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako auklėtojai.</p>

4. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.

Esminis gebėjimas. Supranta savo tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	<p>Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.</p>	<p>Pamatęs žaislą, su kuriuo žaidė vakar, prisimena save su žaislu ir kartoja veiksmus su juo, kitą dieną pamatęs tą žaislą vėl prisimins save žaidžiantį su tuo žaislu ir kartos veiksmus.</p> <p>Vaikas tarsi jaučia, kad „su manimi tai jau vyko“ ir tai stiprina „aš“ jausmą.</p> <p>Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis.</p> <p>Žaidžia savo rankytėmis (su neria, viena liečia</p>

	Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.	kitą), susitelkdamas patiriamais pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi, tiesia rankas.
2-asis žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.	Parodo save neseniai darytose šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje. Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą. Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Krykštauja, kai jam paplojama, jis pagiriamas.
3-iasis žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra: berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi savo daiktais, veikla, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	Pasako savo vardą. Nebesako „Gustė eina“, sako „Aš einu.“ Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkelnes, suknelę. Jei mano, kad kitas ketina atimti jo žaislą, sako „Čia mano“ ir eina prie suaugusiojo pagalbos. Paklaustas, „Kas tu esi – berniukas ar mergaitė?“, teisingai atsako: „Berniukas“ arba „Mergaitė“. „Kodėl taip manai?“ – „Mamytė sakė“, „Nes aš esu mergaitė“. Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas.
4-asis žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats. Pasako kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus nematė ir nežino ką jis veikė jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). Mano, kad yra geras, todėl kiti	Supranta, kad jam neskani sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Pasakoja auklėtojui, ką veikė per išėigines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. Giriasi, kad turi daug draugų, kad auklėtoja yra jo draugė.

	jį mėgsta, palankiai vertina.	
5-asis žingsnis	<p>Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus: vyras ar moteris, tėvelis ar mamytė</p> <p>Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus.</p> <p>Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.</p>	<p>Parodo save kūdikį iš namų atsineštose nuotraukose. Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis.</p> <p>Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją.</p> <p>Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes auklėtoja ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes auklėtoja jį pagyrė. Vaikas nenori eiti į darželį, nes kiti su juo nežaidžia (nors iš tiesų su juo nežaidžia tik vienas vaikas, su kuriuo jis nori žaisti).</p>
6-asis žingsnis	<p>Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, gimtinę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių.</p> <p>Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę.</p> <p>Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).</p>	<p>Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako, ką nors apie savo šeimą, bendruomenę, Tėvynę.</p> <p>Vaikas atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės. Vaikas sako, kad prieš pietus nevalgys atsineštų sausainių, juos suvalgys po pietų.</p> <p>Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia auklėtoją pavadinęs mama.</p> <p>Vaikas sako: „Aš Laura. Mano ilgi plaukai. Mano tėtis Grybauskas ir taip pat broliukas Grybauskas. Man mama nupirko naują lėlę“. „Aš darželinukė ir naminukė. Darželyje būnu su grupės vaikais. Namuose gyvenu su tėčiu, mama ir broliu. Broliui esu sesė, mamai ir tėčiui – dukra.“</p> <p>Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu.</p>

5. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ		
<p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.</p> <p>Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.</p>		
ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	<p>Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.</p> <p>Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio prisirišęs, emocijomis.</p>	<p>Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, pats ieško žaislo akimis. Įprastoje aplinkoje užmiega vienas. Nustoja verkti, kai mama arba tėtis paima ant rankų ir priglaudžia. Kai suaugusysis kalba linksmi, gyvai, kūdikis pradeda šypsotis.</p>
2-asis žingsnis	<p>Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramino: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių.</p> <p>Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.</p>	<p>Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko.</p>
3-iasis žingsnis	<p>Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos.</p> <p>Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.).</p> <p>Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.</p>	<p>Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką.</p> <p>Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti.</p> <p>Neskaudžiai užsigavęs bando sulaikyti ašaras, jei auklėtoja šypsosi ir ramina šneka.</p> <p>Pats susiranda žaislų, žaidžia greta kitų ir su kitais. Vaikas sako: „Mašinytė važiuoja. Brrrr!“.</p> <p>Suaugusiojo paprašytas priima</p>

		atstumtą vaiką į žaidimą. Suaugusiajam pasakius „Žaislas ne tavo, jis Gabrielės“, atiduoda jai žaislą.
4-asis žingsnis	<p>Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus.</p> <p>Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes.</p> <p>Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.</p>	<p>Vaikas sako: „Aš pykstu. Dovilė su manim nežaidė.“ Ir laukia auklėtojo komentaru.</p> <p>Bando tartis dėl norimo žaislo: „Dabar aš pažaisiu, po to duosiu tau, gerai?“</p> <p>Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau.</p> <p>Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė. Paragintas iššluosto vandenį, kurį pats išpylė.</p> <p>Kreipiasi į suaugusįjį, norėdamas pasitikslinti taisyklių pažeidimo pasekmes: „Ar galime išeiti į lauką dabar? O kas bus, jei išeisime?“</p>
5-asis žingsnis	<p>Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais.</p> <p>Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes.</p> <p>Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.</p>	<p>Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisiti „Ramybės kampelyje“, nusiramina kalbėdamasis su auklėtoja.</p> <p>Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam: „Gal nori mano mašinytės? Aš pažaisiu su tavo lėktuvėliu.“</p> <p>Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimų.</p> <p>Pasakęs auklėtojai, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi auklėtojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje.</p> <p>Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius.</p>
6-asis žingsnis	<p>Taiko įvairesnius nusiramavimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos, naudodamasis ausinėmis ir kt.).</p> <p>Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.</p>	<p>Supykęs ant draugo, nueina prie akvariumo pažiūrėti žuvyčių, bibliotekėlėje varto spalvingas knygeles, piešia.</p> <p>Bendraamžio erzinas nususuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Žaisdamas agresyvius kovos žaidimus, susivaldo ir neužgauna kitų. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir</p>

	Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga. Laikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti: „Nes žaislas Motiejaus, ir jis išsigąs, jei neras savo mašinytės.“ Džiaugsmingai ruošiasi šventei.
--	---	---

6. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.

Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	<p>Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą.</p> <p>Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam ir kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.</p>	<p>Atsiskirdamas nuo tėvų, kai auklėtojas jį paima ant rankų, atsisuka į tėvus, tiesia į juos rankas, pravirksta, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais.</p> <p>Šypsosi, čiauska ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis auklėtojas. Šliaužia, ropoja, eina prie juo besirūpinančio auklėtojo, tiesia rankas, kad šis jį paimtų, kai į grupę įeina nepažįstamas žmogus.</p>
2-asis žingsnis	<p>Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo.</p> <p>Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus.</p> <p>Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus.</p>	<p>Verkia ar sunerimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau raminaamas glaudžiasi prie auklėtojo, susidomi kitais vaikais ir žaidimais.</p> <p>Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus: apkabina arba nusisuka, myluoja arba atstumia. Išprašo iš suaugusiojo to, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Nori lipti laiptais, palipa ant pirmos pakopos ir pažiūri į suaugusiojo</p>

	<p>Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos.</p> <p>Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.</p>	<p>veidą. Pamatęs šypsena, lipa toliau, o griežtą veido išraišką – sustoja ir laukia. Pargriuvęs žvilgtėri į suaugusiojo veidą, pamatęs išgąščio išraišką, pravirksta, pamatęs šypsena – atsistoja.</p> <p>Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Vaikas traukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Stebėdamas spektaklį darželyje, išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų personažą.</p>
3-iasis žingsnis	<p>Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų.</p> <p>Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria.</p> <p>Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p>	<p>Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina.</p> <p>Bėgiodamas kieme nutolsta nuo auklėtojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi auklėtojo neišleisti iš akių. Jei užėjęs už čiuožyklos auklėtojo nemato, tuoj pat grįžta atgal.</p> <p>Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjos ir auklėtojos buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu.</p> <p>Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprenngiamas, bando tai padaryti pats. Gali atkakliai reikalauti, kad suaugusysis paduotų aukštai padėtą greit dūžtantį ar žaidimui nesaugų daiktą. Iš draugo atima žaislą, jei tokį turi namie, ir sako „Mano“, prašo suaugusiojo jam žaislą grąžinti.</p> <p>Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra auklėtojas.</p>
4-asis žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų.	Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats

	<p>Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju.</p> <p>Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamai žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p>	<p>bėga į grupę, dairoosi, ką ir su kuo žaisti.</p> <p>Vaikas įsitraukia į auklėtojo pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai, kalbasi su auklėtoju, ką ir kaip daro, klausia patarimų, prašo priemonių, rodo, ką padarė. Vaikas paklauso auklėtojo patarimo užsidėti kepurę ir apsirišti šaliką, kadangi lauke pučia stiprus vėjas.</p> <p>Vaikas kalbasi su į grupę pakviesta tautodailininke, stebėdamas jos veiklą ir pats bando tapyti, piešti.</p>
5-asis žingsnis	<p>Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.</p> <p>Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.</p>	<p>Paprašo auklėtojo pabūti ligoniu ir jį „gydo“: paklauso širdies ritmo, matuoja temperatūrą, „išrašo“ receptą. Auklėtojui paprašius, paguldo jį į „ligoninę“.</p> <p>Prieina prie auklėtojo ir sako: „Tomas ima žaislus iš lentynos ir mėto.“ Ir laukia auklėtojo atsakymo. Patvirtinus, kad žaislų mėtyti negalima, nubėga.</p> <p>Susijaudinęs atsisako deklamuoti eilėrašį per šventę, nors auklėtojas to ir prašo.</p> <p>Į grupę atėjusiems svečiams aprodo savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus.</p>
6-asis žingsnis	<p>Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiaisiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.</p>	<p>Atėjęs iš namų auklėtojui pasipasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus.</p> <p>Vaikas pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su auklėtoju suformuluoja taisyklę.</p> <p>Vaikas paaiškina auklėtojui, kad dabar nenori piešti piešinio, pasako, kad nori žaisti statybų kampelyje.</p> <p>Vaikas pasako, kad nepažįstamas suaugęs žmogus gali būti negeras: gali ką nors pavogti, kur nors nusivežti vaiką, ką nors blogo jam padaryti. Pamokytas vaikas pasako, kad pasiklydęs pagalbos kreiptųsi į</p>

		policininką, pardavėją ar kitą žmogų.
--	--	---------------------------------------

7. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS		
Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.		
Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmy pasekmes sau ir kitiems.		
ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Pamatęs kitą kūdikį, žiūri jam į veidą, bando paliesti akį, nosį, tempia už plaukų. Pravirksta, jeigu verkia kitas kūdikis, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.
2-asis žingsnis	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori raudonos mašinytės, jei kitas su tokia žaidžia. Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, suduoda jam kastuvėliu.

<p>3-iasis žingsnis</p>	<p>Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpam išitraukia į kito vaiko žaidimą.</p> <p>Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.</p> <p>Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.</p>	<p>Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus.</p> <p>Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus; tiesia žaislą kitam, nors ne visada jį atiduoda; rodo žaislą kitam; ima žaislą, su kuriuo žaidė ir jį paliko kitas; pakaitomis atlieka veiksmus su kitu, kiekvienas su savo žaislu arba tuo pačiu žaislu.</p> <p>Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoksta pasakyti: „Nesimušk, man skauda.“ Graso piršteliu: „Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą.</p> <p>Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku.</p>
<p>4-asis žingsnis</p>	<p>Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą).</p> <p>Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariai dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą.</p> <p>Gali turėti vieną ar kelis žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.</p>	<p>Vaikai supranta kito norą žaisti kartu. Žaidžia Giedrė su Akvile:</p> <p>– Ar nori būti mano vaikelis? – klausia Giedrė Akvilės. Ši linkteli galva. Prie jų prieina Matas. Stebi. – Matai, būk mano vyras. – siūlo Giedrė. – Gerai, – sutinka Matas.</p> <p>Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori. Sako:</p> <p>– Gerai, jei taip nori, imk raudoną mašinėlę. Aš paimsiu mėlyną.</p> <p>Vaikas palaukia savo eilės. Mergaitė supyksta:</p> <p>– Aš norėjau būti mama.</p> <p>Jos žaidimo draugė sutinka:</p> <p>– Gerai, tu dabar pabūk mama. Po to aš būsiu mama.</p> <p>Akvilė kasdien laukia savo draugės, kol ši ateis į darželį, ir žaidžia su ja lėlių kampelyje.</p>

<p>5-asis žingsnis</p>	<p>Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia.</p> <p>Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas.</p> <p>Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu.</p> <p>Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui.</p> <p>Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui.</p> <p>Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p> <p>Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.</p>	<p>Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti.</p> <p>Vaikai palaiko vienas kito fantazavimą:</p> <p>– Pyp pyp, kur tu eini? Tuoj suvažinėsiu! – šaukia Motiejus.</p> <p>– Nesuvažinėsi, aš nematomas! – atšauna Matas.</p> <p>Vaikai stengiasi užjausti, suprasti kitą. Pamatęs, kad Saulius sudavė Motiejui, Tomas susirūpinęs stebi, kaip šis jaučiasi.</p> <p>Modestas dėmesingai klausosi, ką sako kitakalbis vaikas, norėdamas su juo pažaisti.</p> <p>Vaikai nuolat grupėje žaidžia po du ar kelis.</p>
<p>6-asis žingsnis</p>	<p>Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja.</p> <p>Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems.</p> <p>Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.</p>	<p>Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Leidžia kitiems pažaisti su savo žaislu.</p> <p>Po trumpo filmo, kuriame mama maudė kūdikį, vaikai tariasi dėl žaidimo veiksmų. Rūta sako: „Mums reikia vaiko odelę po maudymo patepti aliejum. Mano mama taip daro.“</p> <p>Vaikai derasi. Liana žaidžia su lėlyte. Prie jos prieina Eglė ir sako:</p> <p>– Liana, gal nori apsikeisti lėlių drabužiais? Aš tau duosiu savo, o tu man – savo.</p> <p>– Nežinau, mano gražesni.</p> <p>– Ir mano gražūs!</p> <p>– Nu, gerai, aš dar pažaisiu su savo drabužiais biškį.</p> <p>– Bet vėliau jau apsikeisim, gerai?</p> <p>– Gerai, bet labai vėliau.</p> <p>– Nu, nelabai, tik biškį.</p> <p>– Gerai.</p> <p>Pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne.</p> <p>Pasako, kuris vaikas yra jo draugas.</p>

8. SAKYBINĖ KALBA		
<p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.</p> <p>Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.</p>		
ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbančio suaugusiojo toną. Supranta elementarius kalbančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus.</p> <p>Kalbėjimas. Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti.</p>	<p>Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (purto galvą, linksi, ploja delniukais, pradeda verkšlenti), parodo mimika (nukreipia akis, sukiojasi, ieškodamas pavadinto daikto), visu kūnu (prieina, nueina, atsisėda, gulasi). Pašaukus vardu, atsisuka. Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško, kartoja siūlomus judesius.</p> <p>Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt.</p>
2-asis žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraščius, pasakas, pasakojimus, su dienvakarėmis susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.</p> <p>Kalbėjimas. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmams, mimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų trijų žodžių sakiniams kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.</p>	<p>Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą. Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Auklėtojai pasiteiravus, kur jo šuniukas, paskatinus surasti šuniuką, mažylis ieško šuniuko pats sau sakydamas: „Kū au au? Nė au au.“</p> <p>Auklėtoja myluodama vaiką sako: – Mylu mylu, spust spust. Prie širdelės glust glust. Vaikas atkartoja atskirus žodelius: – Mylu mylu. Vaikas, matydamas, kaip ploja rankomis mergaitė, sako: „Mergaitė va taip dajo.“ Išgirdęs deklamuojamą eilėraščiuką vaikas kartoja.</p>
3-iasis žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.</p>	<p>Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį.</p>

	<p>Kalbėjimas. 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraščius. Užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.</p>	
4-asis žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. Pradedama išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.</p>	<p>Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“. Vaikas išklauso draugą ir reaguoja į jo kalbą. Deklamuoja savo kūrybos eilėraštką:</p>
5-asis žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių ir kt.), apie aplinką, įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba.</p> <p>Kalbėjimas. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Kalbėdamas žiūri į akis. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus.</p>	<p>Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų.</p> <p>Mokosi skaičiuočių, garsų pamėgdžiojimų, erzinimų. Mokosi nusakyti žodžiais savo jausmus. Varto knygeles, „skaito“ knygelių paveikslėlius. Nusako pirmą ir paskutinį garsą trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, inscenizuoja. Deklamuoja pasakų eiliuotus intarpus.</p>

	Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius ir kt.).	
6-asis žingsnis	<p>Klausymas. Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus. Kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius, technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas.</p>	<p>Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. Perskaičius pasaką vaikai samprotauja.</p> <p>Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmiais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis.</p>

9. RAŠY TINĖ KALBA

Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.		
ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Skaitymas. Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja	Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis

	<p>paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais.</p> <p>Rašymas. Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.</p>	<p>paveikslėlių knygelėmis. Manipuliuodamas su žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas.</p> <p>Domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais.</p>
2-asis žingsnis	<p>Skaitymas. Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, pirštu juos rodo. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą.</p> <p>Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.</p> <p>Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>	<p>Vaikas atsivertė knygą, palietė pirštais paveikslėlį, pasilenkė arčiau knygos, pastukseno pirštu į lapą su šuniuku, nusišypsojo: „Au, au, au au“. Atsivertė kitą lapą su katyte: „Mau, mau, mau“. Pastukseno pirštu paveikslą, pasilenkęs jį pabučiavo. Pamatęs aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“ versti lapus.</p> <p>Vaikas spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>
3-asis žingsnis	<p>Skaitymas. Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius.</p> <p>Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis keverzoja vertikalias ir horizontalias linijas.</p>	<p>Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto. Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt.</p> <p>Vaikas popieriaus lape piešia įvairias keverzones.</p>
4-asis žingsnis	<p>Skaitymas. Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.</p> <p>Rašymas. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (kompiuteriu ir kt.). Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje.</p>	<p>Vaikas pasiėmė knygą „Grybų karas“, pradėjo vartyti:</p> <p>– Dabar skaitysiu grybus. Labas, grybai, – juokiasi.</p> <p>– Grybas, baravykas, buvo baravykų mūšis ir visi žuvo. Liko tik musmirė. Grybus renka negerai vaikučiai, oi nu nu. Atia, atia, pasaka, – užverčia ir nubėga.</p> <p>Vaiko kraigalionėse matomos raidės „o“, „i“ ir raidės „a“ elementai. Vaikas paveikslėlyje įrašo savo vardą.</p>
5-asis žingsnis	<p>Skaitymas. Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios</p>	<p>Vaikas sako: – Pažiūrėkit, kai Vanesa ir Mija susikibo rankomis, turime M raidę. Robertai, pabandom</p>

	<p>raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus.</p> <p>Rašymas. Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis.</p>	<p>ir mes kokią raidę padaryti. Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles, jas iliustruoti, sugalvoti pavadinimą.</p> <p>Vaikai kuria reklamas, informacines laikraščio skiltis, iliustruoja pasakas, kuria rankų darbo knygeles, braižo transporto maršruto, važiuojant per Lietuvą, planą, rašo savo vardą</p>
6-asis žingsnis	<p>Skaitymas. Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradedą suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradedą skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui: parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus.</p> <p>Rašymas. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Supranta rašymo tikslus.</p>	<p>Knygų kampelyje kalba vaikai.</p> <p>Justas: – Atėjau, kad išsirinkčiau knygelę.</p> <p>Eglė: – Man tai patinka knygos apie gyvūnus, drugelius.</p> <p>Greta: – Aš tai noriu tik pavartyti knygelę.</p> <p>Tadas: – Aš tai pažįstu jau keturias raides: T, A, D ir S. Tai mano vardo raidės. Suplošiu savo vardą: Mi-ja. – Suploja du kartus. – Suplošiu tavo vardą: Vi-ta-li-jus. – Suploja keturis kartus. – Oho, koks tavo ilgas vardas, net keturis kartus ploti reikia. Suplokim Dovydo vardą.</p> <p>Vaikas eidamas gatve perskaito gatvės pavadinimą.</p> <p>Vaikas užsirašo vardą, kopijuoja aplinkos daiktų pavadinimus, užrašo savo piešinio veikėjo pavadinimus, kompiuteriu rašo raides, žodžius.</p>

10. APLINKOS PAŽINIMAS

Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti

save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudoti		
ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje. Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus. Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus.
2-asis žingsnis	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Pamėgdžiodami suaugusiuosius bando šukuotis, valgyti su įrankiais, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūnų, Palaistyti augalą ir pan.
3-iasis žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, laiko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. Pasako kas šilta ar šalta. Padeda prižiūrėti naminius augalus ar gyvūnus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo susidomėjimą. Džiaugiasi pamatę savo pažįstamą aplinką (darželį, namą kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako kiek turi metų. Skiria pagrindinius reiškinius ir juos pavadina: lietus saulė, sniega, vėjas.
4-asis žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan. pasako miesto, gatvės kurioje gyvena, pavadinimus savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.), klausia vardo, ką valgo ir pan. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, supant, sukant, skandinant). Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia.

<p>5-asis žingsnis</p>	<p>Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti 9pvz. ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra. Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka pasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, valgyklą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.</p>	<p>Tyrinėdami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena, sako, kad nori turėti globotinį. Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, tėvų darbovietes. Išvykose rodo susidomėjimą, stengiasi nepamiršti atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. Stebi metų kaitos požymius, klausia apie mums neįprastus reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Kalba apie tai, kuo bus suaugę. Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius.</p>
<p>6-asis žingsnis</p>	<p>Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Pasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pasako tėvų profesijas, žino savo namų adresą. Skiria ir pavadina suaugusių profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką. Domisi kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Pasakoja apie tradicijas ir šventes. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Pradeda jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą, Mokosi rūšiuoti atliekas.</p>	<p>Skirsto gyvūnus ir augalus pagal išorinius požymius (pvz. kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). Mėgsta ruošti daržovių, vaisių salotas. Moka nusakyti daikto pagaminimo seką (pvz., iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos pirštinės). Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete. Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai ir kt. Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Noriai išbando senovinius daiktus (pvz., lygina kočėlu, muša sviestą ir kt.). Moka palyginti ir įvardyti dabartinės buitinės technikos pranašumus. Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi.</p>

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.		
Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.		
ŽINGSNIS	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).</p> <p>Matavimas Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.</p>	<p>Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaislui pasirodžius, džiaugiasi, krykštauja. Norą dar pažaisti išreiškia ir veiksmais (ima suaugusįjį už rankos ir tempia ar pats šliaužia ten, kur žaislas prieš tai jau buvo pasirodęs).</p> <p>Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėstom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti. Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką.</p>
2-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).</p> <p>Matavimas Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.</p>	<p>Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus.</p> <p>Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais: paima indelį, kelis kartus kantriai bando įdėti jį į pasirinktąjį; nepavykus indelį padeda, paima kitą ir vėl bando įdėti į turimą indelį. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį.</p>
3-iasis žingsnis	<p>Skaičiavimas Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą.</p> <p>Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.</p> <p>Matavimas Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus.</p>	<p>Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą.</p> <p>Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas.</p> <p>Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios</p>

	<p>Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.</p>	<p>spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslukų yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visaip bandydamas suranda reikiamą dëlionės detalę.</p> <p>Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladelių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladelių, viršuje esančias kaladėles dëlioja atsargiau.</p>
<p>4-asis žingsnis</p>	<p>Skaičiavimas Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja.</p> <p>Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).</p> <p>Matavimas Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą.</p> <p>Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais.</p> <p>Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą.</p> <p>Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn.</p> <p>Paros dalis sieja su savo gyvenimo</p>	<p>Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Paveikslėlyje suranda trims meškiukams po puodynėlę medaus. Dëliojant dëlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis. Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“ (pvz., sako: „Aš bėgsiu pirmas, tu bėgsi antras. Aš atėjau į darželį pirmas, o tu – po manęs!“).</p> <p>Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladelių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dëlionės detalę; iš kaladelių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį.</p> <p>Pridėdamas vieną šiaudelį prie kito, nustato, kuris šiaudelis iš trijų yra vidutinio dydžio ir jį padeda tarp trumpiausio ir ilgiausio. Paklaustas apie kambario ilgį, išmatuoja jį žingsniais; išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kad katinėlis yra mažesnis už šuniuką.</p> <p>Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą.</p>

	ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	Paprąšytas paeina tris žingsnius į priekį. Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasako, kad žiema ateis po to, kai nuo medžių nukris lapai.
5-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“ Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.</p> <p>Matavimas Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradedama suvokti praeitį, dabartį, ateitį.</p>	<p>Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai.</p> <p>Nuspalvina dryžiukais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviruoja stalą. Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampius ir kvadratus. Išklauses pasakos, kurioje du–trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“</p> <p>Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampius viena, o stačiakampius – kita spalva. Serviruoja stalą.</p> <p>Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matavimą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kaupti tvėrmės dėsniai suvokti reikalingą patyrimą (pvz., plastilino gabaliukui suteikti vis kitą formą). „Rašo“ laišką Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalu, įropoja į kalniuką, užlipa ant suoliuko.</p> <p>Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojau laiku, o ką veiks rytoj –</p>

	Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.	būsimuoju laiku.
6-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis.</p> <p>Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.</p> <p>Matavimas Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą.</p> <p>Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar burių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.)</p> <p>Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp,</p>	<p>Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dvejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas.</p> <p>Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę.</p> <p>Pasako, kad mamos karoliai suverti iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulė – apvali. Atrenka vienodas lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. Norėdamas sužinoti, kuriai lazdelei – ilgai ir plonai ar trumpai ir storai – buvo sunaudota daugiau plastilino, abi lazdeles ar vieną jų transformuoja į formą, kuri leistų jas kaip nors palyginti. Pasiūlo būdą atstumui išmatuoti.</p> <p>Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz., randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje</p> <p>Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus; pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių,</p>

	viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).	dieną, savaitę, metus.
--	--	------------------------

12. MENINĖ RAIŠKA

Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia išpūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	<p>Muzika, šokis Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklysdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais.</p> <p>Žaidimas ir vaidyba Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.</p> <p>Vizualinė raiška Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto.</p>	<p>Girdėdamas garsus, muziką, krykščia, spygauja iš malonumo, šnekasi su savimi, gurgia, ulba, imituoja girdimus garsus guguodamas, veblendamas „ba-ba-ba“, „mama-ma“, „tete-te“, judina rankas (jomis mojuoja, iškelia aukštyn) ir kojas (sėdėdamas tapšnoja pėda į grindis).</p> <p>Bando eksperimentuoti muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį žaisliuką, judina varpelį ir pan.), atkartoti suaugusiojo judesius (pvz., atsisėda, supasi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejuda, vėl pradeda judėti, atsistojęs ir įsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis). Džiaugiasi naujais gebėjimais išgauti garsus balsu (čepsi lūpomis, kvykia, tyčia cypauja) bei skleisti garsus, imituojančius gyvūnus („au-au“, „miau-miau“, „i-haha“), mėgina skaityti knygas, padedančias įtvirtinti šiuos kalbinius gebėjimus.</p> <p>Vaikui ėmus pliaukšėti delniukais, suaugusysis, paėmęs jo delniukus, ploja kartu linksmi sakdamas: „Gydu gydu katutes“. Vaikas krykštauja, juokiasi, pamėgdžiodamas guguoja – intonuoja, pliaukši.</p> <p>Kai suaugusysis pasislepia už pagalvės ir ištaria: „Nėra mamytės, nėra“, o po to vėl pasirodo, vaikas krykščia iš pasitenkinimo, pats slepiasi bei pasirodo panašiu būdu. Laikydamas rankoje</p>

		<p>žaislą, jį judina, barškina, burzgia.</p> <p>Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košę“. Stebėdamas suaugusiojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. Pažiūri į dažuotus pirštus, juos palaižo ir vėl ima tepinėti. Pamirkytą į dažus teptuką apžiūri, paliečia pirštu dažuotą teptuko galą, bando priliesti prie lūpų, tepa ant popieriaus, paliktą pėdsaką patrina pirštu.</p>
2-asis žingsnis	<p>Muzika, šokis Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai</p> <p>ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.</p> <p>Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz., mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena koku nors daiktu (pvz., kaladėle, žaislu ar kuo kitu).</p> <p>Žaidimas ir vaidyba Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).</p> <p>Vizualinė raiška Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštuoja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštais dažais, minkšta tešla) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį.</p>	<p>Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Virė virė košę“, „Į Šakius“, G. Vanagaitės „Du ožiukai“ ir kt.), judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius (ploja, eina pirmyn, atgal, trepsi, spyruokliuoja, susikabinęs dviem rankom su suaugusiuoju šokinėja ant dviejų kojų).</p> <p>Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz., „Katytė“, „Pelytė“, „Pyragėlis“).</p> <p>Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz., mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena koku nors daiktu (pvz., kaladėle, žaislu ar kuo kitu).</p> <p>Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Suaugusiajam sekant pasakėlę ir vaiko arba savo delne maišant įsivaizduojamą košę, vaikas taip pat maišo, dalija, jai pasibaigus, vaizduoja, kaip pelytė bėga slėptis. Linksmi juokiasi. Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi.</p> <p>Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako.</p>

	<p>Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).</p>	<p>Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Pakalbintas suaugusiojo pasižiūri į linijų raizginius ir sako: „Nė au au, cia py py...“ Pažiūri į piešiantį suaugusįjį ir sako: „Noniu da.“</p> <p>Radęs kelių spalvų dažus, tai į vieną, tai į kitą indelį įmerkia teptuką, ištraukęs pasižiūri, kaip jie varva, per nukritusius lašus braukia teptuku, patrina pirštais.</p> <p>Eksperimentuoja tapymą kempine: pradžioje brauko lyg teptuku, po to nudžiunga, atradęs, kad baksnojant pasidaro daug dėmių.</p>
<p>3-iasis žingsnis</p>	<p>Muzika Emocingai atliepia klausomus kūrinčius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinčius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais.</p> <p>Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka).</p> <p>Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu.</p> <p>Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais.</p> <p>Šokis Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius.</p> <p>Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką.</p> <p>Žaidimas ir vaidyba Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto</p>	<p>Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi ir kt.</p> <p>Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A. Katinienės „Gaidelis“ ir kt.) ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietų, ploja, trepsi ar kt.).</p> <p>Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.).</p> <p>Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais).</p> <p>Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais.</p> <p>Šliaužia vaizduodamas gyvatę, ropoja perteikdamas šuniuką, katytę ar kitą</p>

	<p>elementus, reiškia savaime kilusias emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose išžvelgia daiktus ar įvykius.</p> <p>Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	<p>keturkojį, šokinėja ant dviejų kojų susiedamas judesį su kiškio judėjimu, mojuoja rankomis perteikdamas paukščio ar drugelio sparnų mostus, stovi ant vienos kojos kaip gandras, vaikšto pasistiebęs, pritūpęs pašoka į aukštį kaip varlė. Mojuoja rankomis kaip medžio šakos. Šiuos judesius sujungia į seką. Visa tai daro įsivaizduodamas nupasakotą, piešinyje ar nuotraukoje pavaizduotą objektą.</p> <p>Paprašytas greitai eiti, lėtai atsitūpti, aukštai pašokti ir apsidairyti, šiuos judesius atlieka savo pasirinkta tvarka. Įterpia judesių, kurių nebuvo prašomas, pvz., apsisuka, iškelia rankas ir kt.</p> <p>Pagal savo norą ir pasirinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus. Žaisdamas vaizduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vystydamas lėlę, pasakoja, ką daro.</p> <p>Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmis: iškeldamas kumštelius ir juos sukinėdamas parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėgdamas apie tupintį draugą, pavaizduoja, kad tai – ropė.</p> <p>Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šūkčioti, trinti, kol pratrina skylę. Kišdamas pirštą į skylutę sako: – Pabėgsiu nuo vilko.</p> <p>Nupiešęs popieriaus lape ratukų, pribraukęs įvairių linijų, aiškina: – Mamytę nupiešiau, čia sesė, tėtis, o čia katytė bėga.</p> <p>Žiūrėdamas į teptuku nutapytas spalvines dėmes, suprato, kad jos ką nors pasakoja: – Čia mamytė žiūri, o čia blynų iškepė.</p>
--	--	---

		<p>Spaudinėja, suploja molį, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito. Baksnoja lipdiniu į stalą ir sako:</p> <p>– Kirmėlę padariau, ji eina pasivaikščioti. Sulenkia lipdinį sakydama:</p> <p>– Dešrelė sulūžo.</p> <p>Paėmusi kitą rutuliuką, jį suploja ir nustebusi sako:</p> <p>– Kamuoliukas susprogo.</p>
<p>4-asis žingsnis</p>	<p>Muzika</p> <p>Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina.</p> <p>Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau).</p> <p>Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui.</p> <p>Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.</p> <p>Šokis</p> <p>Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius.</p> <p>Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką.</p> <p>Žaidimas ir vaidyba</p>	<p>Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz., klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena.</p> <p>Dainuoja lietuvių liaudies (pvz., „Oi tu, kiški žvairy“, „Čip čipo“, „Tas žvirblelis“ ir kt.) ir autorines (pvz., V. Barkausko „Ežys“, A. Katinienės „Gaidys“, V. Bagdono „Mamytei“ ar kt.) dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo.</p> <p>Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“, „Bulvienė“ ir kt.), atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius. Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo.</p> <p>Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz., Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė,</p>

	<p>Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja.</p> <p>Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėją vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška</p> <p>Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika.</p> <p>Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.</p>	<p>meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles, medžiagos atraižas, juosteles ar kt.).</p> <p>Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt.</p> <p>Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją, pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos (guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą), daigo (suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn), iki žiedo (atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi) ir nuvytymo (leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia). Arba šokinėja ant dviejų kojų, viena koja perteikdamas lietaus lašelius, ritasi perteikdamas upelio tekėjimą, sustingsta ledo gabaliuko poza, vėl atsigula ant žemės rodydamas, kad ištirpo.</p> <p>Atsineša ir susideda reikalingus kirpyklai daiktus, žaislus – įsirengia kirpyklą. Kerpa vieną veikėją, po to kitą, išraiškingai, perteikdamas emocija pasakoja apie tai, ar bijo kirptis, ramina, kad neskaudės ir t. t.</p> <p>Žaisdamas pagal pasaką „Batuotas katinas“, pasakoja, kur keliavo katinas, ką matė, ką sutiko. Pabaigia savaip: „Dabar katinas nebegauda pelių, nes išėjo žaisti.“ Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų: „Žilvitis išdygo“ – atsitupia ir stojasi tiesiai arba krypuodamas į šonus; „užaugo“ – iškelia rankas į viršų arba stiebiasi ant kojų pirštų galų. Spontaniškai reiškia emocijas:</p>
--	--	---

		<p>susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypsosi, džiaugdamasis, kad pavyko. Pabaigęs kartu su visais nusilenkia.</p> <p>Komentuoja kylančias asociacijas atradus apskritimo ir iš jo išeinančių linijų piešimo variantus: – Nupiešiu mergaitei plaukus iki saulės. Ne, geriau iki jūros. Tai ne plaukai, tai sparnai. – Aš piešiu galvutę. Akyčių dar trūksta. Pasaka bus apie berniuką. Berniukai susipešė ir pavirto į bobausiuką. Paskui atsipešė.</p> <p>Atranda, kad štrichuojant galima ką nors pavaizduoti, pvz., energingai brauko mėlynos spalvos pieštuku ir sako: – Nuvažiavo mažina, o čia dūmai. Piešia linijas ant smėlio, sniege. Mėgina piešti flomasteriu abiem rankom.</p> <p>Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Tarpus papildo tapydami, piešdami flomasteriu. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis.</p>
5-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <p>Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniiui. Savais žodžiais išsako kilusius išpūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius.</p> <p>Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai)</p> <p>Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos</p>	<p>Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo.</p> <p>Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Graži ponia pelėda“, „Lietuvos šalelėj“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs meškučiai“ ar kt.).</p> <p>Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus.</p>

	<p>instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.</p> <p>Šokis Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius.</p> <p>Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus).</p> <p>Vaidyba Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisa žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.</p> <p>Vizualinė raiška Savo emocijas, patirtį, išpūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus,</p>	<p>Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėrašiams (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio „Cirkas“, M. Vainilaičio „Cha cha cha“ ir kt.), mįslėms („Akys“, „Agurkas“, „Bitė“, „Šaltis“ ir t. t.), patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginys ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo per tiltą važiavo, ratelis užkliuvo, melagis įgriuvo“ ir kt.), judesius rateliui, žaidimui.</p> <p>Šoka sukamuosius ratelius, pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „Ieva“, „Šiaudų kūlis“ ir kt.</p> <p>Su auklėtoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus, susietus su, pvz., drugelio gyvenimu, savarankiškai pasirenka lėtus šliaužimo, vertimosi judesius ir greitus skraidymo judesius, bėgiojimą, sukimąsi, kurie perteikia drugelio skrydį, juos sieja tarpusavyje atlikdamas „žemai“ ant grindų arba „aukštai“ atsistojęs. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. Parenka judesius šokio pradžiai (susirietęs guli ant žemės) ir pabaigai (stovi nuleidęs rankas ir galvą), aiškiai parodo, kad užbaigė šokį – sustodamas ar nusilenkdamas žiūrovams.</p> <p>Vaidindamas vaizduoja, kaip Batuotas katinas žygiuoja ir dainuoja, sustoja, pašoka, sukinėdamasis į visas puses apžiūri karaliaus pievas, kaip iškėlęs kardą kovoja su žmogėdra. Sukuria savo pabaigą – dabar katinas nebegauda pelių, o valgo kačių maistą. Vaidindamas Batuotą katiną kalba pasitikinčiu balsu, veikia drąsiai, ryžtingai. Stebi, ar kiti vaikai, suaugę domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina.</p>
--	---	--

	<p>fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).</p>	<p>Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir laisviau, drąsiau sukuria savų: vaizduodamas, kaip aguonėlė išdygo, stojasi rangydamasis į šonus, kaip užaugo – ne tik iškelia rankas į viršų, bet ir jomis pamosuoja, kaip pražydo – sukioja kumštelius, galvą, pajuda visu kūnu. Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu.</p> <p>Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Nupiešęs ant kalnelio stovintį berniuką plačiai atverta burna ir ilgomis iškeltomis rankomis, vaikas sako: – Čia berniukas šaukia: „Ei, visi ateikite čia, pas mane, greičiau!“</p> <p>Norėdami pasakyti viską, ką žino apie vaizduojamą objektą, piešia „permatomus“ piešinius (nupiešto daugiaaukščio namo kambariuose detalčiai vaizduoja tai, ką nori papasakoti).</p> <p>Pavaizdavo, kas vyksta skrendančiame lėktuve: permatomame lėktuvo salone sėdi žmonės su ausinėmis, jie klauso muzikos.</p> <p>Vaizduoja žmogaus judesį (sulenkta einančio žmogaus kojas, iškeltas rankas).</p> <p>Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais.</p> <p>Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėsytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglučių ir kt. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt.</p> <p>Kuria asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių.</p>
--	--	---

		<p>Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių).</p> <p>Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrisi savo atradimais.</p>
6-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <p>Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinų ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus.</p> <p>Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą.</p> <p>Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį.</p> <p>nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus.</p> <p>Vaidyba</p> <p>Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas.</p>	<p>Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinų. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinyje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus (pvz., smuiką, kankles, gitarą ir kt.). Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria.</p> <p>Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas (pvz., V. Juozapaičio „Lietučio pasaka“, lietuvių liaudies daina „Siuntė senis ožką“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Dainuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz., „Saulute motule“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.), klausydamiesi savo ir draugų dainavimo.</p> <p>Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulute, vakaran“, „Virė virė košė“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses (pvz., lietuvių liaudies melodija, harmonizuota V. Žilčiaus, „Žvejų polka“, J. Gaižausko „Mažas valsas“, J. Štrauso „Polka“ ar kt.). Grodami solo ir orkestre, stebi dirigentą, seka muzikos tempą, dinamiką, laiku įstoja ir baigia groti.</p> <p>suktis per vidurį greitai, lėtinti sukimąsi ir sustoti. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas su norima perteikti mintimi, šokio nuotaika, pvz., greitai sukasi pašokdamas aukštyn ir</p>

	<p>Vizualinė raiška</p> <p>Detalesniais, įtaigiais dailės darbeliais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus.</p> <p>Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.</p>	<p>pakeldamas rankas į viršų, taip perteikdamas džiugesį arba lėtai svyruoja, nuleidęs rankas, pasilenkęs žemyn perteikdamas liūdesį. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos tempą, nuotaiką.</p> <p>Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja daktarę lapę, kuri gydo miško žvėrelius ir paukštelius, girdo vaikus vaistais, atlieka operacijas; žvirblį, kuris atstraksi ir čirškiančiu balsu ima skūstis, jog jam skauda sparnelį, stirną, kuri atšuoliuoja ir švelniai pasakoja apie sergantį savo vaikelį.</p> <p>Palaiko bendravimą su žiūrovais nuolat į juos dirstelėdamas. Kūrybingai naudojasi aplinkoje esančia kėde kaip akmeniu, lapės nameliu.</p> <p>Keli vaikai, žaisdami teatrą, aptaria, kad bus žaidžiamas drakonas, kas bus drakonas, kas ir kaip jį nugalės, kaip drakonas vėl atgis. Apsirengia kuo panašiau į veikėjus. Po to spontaniškai žaidžia vaidina.</p> <p>Žaisdamas muzikinį žaidimą „Šiaudų batai“, laisvai, pagal situaciją reiškia veikėjo norus ir emocijas, nuosekliai atlieka veiksmus: linksmi šokinėja ir sukasi aplinkui, po to parodo, kaip skauda galvelę ir t. t.</p> <p>Keli vaikai sumano vaizduoti kelionę į Afriką. Ilgokai tariasi, kuriame popieriaus krašte kuris vaikas pieš, pasirenka įvairias dailės priemones ir medžiagas. Kūrybos procese bendradarbiauja, vienas kitą taiso, dalijasi idėjomis, ginčijasi:</p> <p>– Taip nebūna! Mašina į Afriką juk nenuvažiuosi, reikia lėktuvu skristi.</p> <p>Ilgokai piešę ima žaisti: dėlioti žaislines drambliukų, tigrų figūreles, „važinėti“</p>
--	---	--

		<p>Afrikos keliais ir „medžioti“ tigrus.</p> <p>Piešdamas kuria fantastines istorijas:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Aš gyvenu Raudonojo kardo planetoje. Aš nuskrisiu į kitą planetą, kur vykdysiu slaptą misiją. <p>Mergaitė kuria istoriją, žiūrėdama į savo dailės kūrinį:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Gyvybės medis yra labai panašus į tikrą medį. Jis yra pasodintas vazonėlyje. Ant šakų tupi paukšteliai. Jie žiūri vienas į kitą. Man atrodo, kad vienas yra mergaitė, o kitas berniukas. Jie labai gražiai draugauja. Ant to medžio yra daug uogyčių, vienos žalios, o kitos raudonos. O čia tupi mano šuniukas, jis žiūri į paukščiukus. <p>Stabteli prie tautodailės ornamentikos plakato, ilgokai jį apžiūrinėjusi pasirenka įvairių spalvų flomasterius ir nueina piešti.</p> <p>Kuria erdvines, mobilias kompozicijas. Įvairių spalvų popierinius skritulius kerpa ratuku, išgaudami spirales. Jas pakabina ant sutvirtintų sukryžiuotų pagaliukų. Ant jų sumano priklijuoti gėlyčių, vienur, kitur paspalvinti. Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. Juos fotografuoja, peržiūri naudodami multimediją. Žaidžia kompiuterinės grafikos programa (Paint, Paintbrush ir kt.), bando piešti įvairių spalvų linijomis, lieti dėmes, keisti spalvas, visiems savo kūrinį rodo ekrane.</p>
--	--	---

13. ESTETINIS SUVOKIMAS

Vertybinė nuostata. Domisi, gėrasi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais.

ŽINGSNIAI

VAIKO PASIEKIMAI

VAIKŲ VEIKSENOS

1-asis žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. Trumpam nutyla ir susidomėjęs seka, kaip suaugusysis tyliai arba linksmai slepiasi ir vėl pasirodo arba kaip ant stalo emociškai vedžioja kiškučio žaislą. Tepdamas pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti. Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius.
2-asis žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksma, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna. Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu. Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gąsdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu. Stebi tapantį suaugusįjį, klausosi jo sakomų žodžių: „tap, tap, tap; bėga, bėga, bėga; strikt, strikt, strikt“. Pats ima mėgdžioti tapymo veiksmus. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti.
3-iasis žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus,	Kartais klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į

	<p>dailės kūrinį.</p> <p>Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelėlių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga.</p> <p>Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.</p>	<p>muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsistoja ir vaikšto.</p> <p>Stebėdamas šoki klausia: – Ką jis daro? Komentuoja: – Žiūrėk, jis sukasi! Jis pagavo drugelį! Nupiešia labiausiai įsiminusį šokio personažą.</p> <p>Suvokia, kad vaizduoja kitą – maitindamas lėlę, paklaustas paaiškina: – Aš esu mama! – Aš esu tėtis!</p> <p>Žiūrėdamas į linijų raizginius ir spalvines dėmes sako: – Čia mamytė žiūri.</p> <p>Įžiūrėjęs savo piešinyje lėktuvą, ima bėgioti iškelęs piešinį po grupę, burgzti kaip lėktuvas.</p> <p>Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti.</p> <p>Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti.</p> <p>Grožisi savo puošniais drabužiais, sako: – Čia mano graži suknelė! Jei šokis patiko, ploja, paklaustas paskirais žodžiais atsako: – Gražiai šoko. Galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę.</p> <p>Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja.</p> <p>Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Pasirodžius veikėjui, jį įvardija, nusako, komentuoja: – Eina vilkas, jis negeras, sako „Ū-ū-ū!“</p> <p>Priėjęs prie lentynėlės susidomi šiaudiniu paukšteliu, jį apžiūrinėja, brauko per šiaudinę</p> <p>uodegėlę sakydamas: „Man graži uodegėlė, tokia susirietusi...“ ir, bėgiodamas po grupę, ima jį skraidinti.</p>
4-asis žingsnis	Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai	Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja,

	<p>atrodyti.</p> <p>Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką.</p> <p>Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.</p>	<p>šoka, žaidžia:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Man labiausiai patinka šokti, noriu būti šokėja kaip televizijoje. – Noriu į muzikos salę, ten bus teatras. <p>Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus.</p> <p>Pasako, ką pats šoko, pvz.: „Aš buvau gėlė ir sukausi.“</p> <p>Norėdamas suprasti vaidinimą apie vilką ir ožiukus, klausia („Kas čia?“), spėlioja („Ar vilkas suris ožiukus?“), pats bando paaiškinti („Vilkas ožiukus atris“).</p> <p>Įsijautęs į piešimo procesą, emociškai komentuoja savo piešinį: – Jūroje audra, va, mėlynos bangos. Iš jūros išplaukia slibinas. Bangos tai su akelėmis – žiūri į slibiną.</p> <p>Skirtingai reaguoja matydami šokant polką ir valsą (ima šokinėti arba ramiai linguoja), linksmo siužeto paveikslėlių ir skulptūrėlių (aktyviai komentuoja arba ramiai apžiūrinėja, glosto).</p> <p>Pajunta knygelėje vaizduojamų personažų emocines būsenas: – O ta mergaitė verkia, nes jai liūdna, jos vardas Ašarėlė. Pastebi formas: – Lapės uodega ilga kaip šluota...</p> <p>Sutelkdamas žvilgsnį pastebi ir emociškai reaguoja į kai kurias meno kūrinių, gamtos (ypač augalų, gėlių), buities daiktų, bendraamžių elgesio, šventiška pasipuošusios grupės, gatvės, namų estetines savybes, sako: „Graži gėlytė. Gražiai šuniukas šokinėja. Duok kitą gražią knygutę, kur groja.“</p> <p>Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl, pvz., apie piešinį:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Man taip patinka. Man taip gražiau. <p>Apie muzikos kūrinių, koncertą ar muzikinį spektaklį: – Apie mamytę man patiko, gražiai dainavo.</p> <p>Pasakodamas apie matytą šokį, judesį</p>
--	---	--

		<p>susieja su personažu ar nuotaika („Bėgo greitai kaip vilkas. Šokinėjo aukštai kaip varlė“).</p> <p>Apžiūrinėdami draugų nupieštas saulutes, diskutuoja, kuriuose piešinėliuose saulutė linksma, kuriuose – liūdna.</p> <p>Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį, pvz., „Gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus. Negražiai pasakė.“</p> <p>Jautriai reaguoja į kitų vertinimus, piešdamas susijaudinęs sako:</p> <p>– Jis man trukdo, sako, kad makaliūzė nupiešiau, bet aš piešiu snaiges, na viską.</p>
5-asis žingsnis	<p>Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais.</p> <p>Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas.</p> <p>Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus</p>	<p>Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti.</p> <p>Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas (pvz., „Lapė labai plonai kalbėjo, o meška – labai storai.“) ir jas pakartoja žaidimuose.</p> <p>Su dideliu susidomėjimu dalyvauja kūrybos procese kartu su tautodailininke, paaiškina apie velykinio kiaušinio marginimo procesą:</p> <p>– Ta teta dažė, pasiėmė pieštuką ir smeigtuką ir dažė. Kai nudažė, dėjo tą kiaušinį į dažus. Piešė ant tų kiaušinukų viską: saules, tvoreles. Aš bandžiau tą tvorelę tokią, bet neišėjo. Mamai reikės parodyti, ji nežino, kaip reikia dažyti.</p> <p>Džiaugiasi piešimo procesu: „Piešti malonu todėl, kad išimi iš savo galvos namą, žmones, gėlytes ir uždedi juos ant popieriaus.“</p> <p>Kalbėdamas apie draugo piešinį, šokį, pagiria, kad buvo gražu.</p> <p>Trumpai grožisi gamta, sutelkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir</p>

	<p>įvairumą, pamatęs spalvingą klevą rudenį sako: – Koks gražus medis, kiek daug spalvų!</p> <p>Džiaugiasi ir gėrasi ornamentais išgražintais drabužiais, aplinkos daiktais. Vaikas sako: „Tokiais ornamentais papuoštas mano tėčio megztinis.“</p> <p>Girdėtus muzikos kūrinėlius elementariai apibūdina (pvz., pelytės muzika – „plona“, tyli, o meškino – „stora“, garsi). Klausomus programinės muzikos kūrinius apibūdina žodžiais: „Polkutė – linksma, lopšinė – švelni, liūliuojanti, maršas – smagus, smagu grojant žygiuoti“ ir pan.).</p> <p>Savarankiškai pasakoja matyto šokio siužetą: – Iš pradžių buvo tamsu, paskui pasirodė drugelis, buvo šviesu ir jis skrido, po to susitiko gėlę ir šoko su ja, nes jiems kartu buvo linksma.</p> <p>Žiūrėdamas vaidinimą apie vilką ir ožiukus, atkreipia dėmesį į veikėjų elgesio, judėjimo, intonacijų ypatybes, jas įvardija: vilkas kalba garsiai, jo balsas storas, turi didelę galvą, aštrius dantis. Ožiukai maži, balti, rageliai riesti.</p> <p>Kartu su auklėtoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę, elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas ir kt.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Čia tai dailininkas nupiešė. – Mano tėtis yra fotografas, jis gražiai moka fotografuoti. – Filmą juk sugalvoja ir nufilmuoja. <p>Padainavęs, pažaidęs muzikinį ratelį ar žaidimą, pasako, kuris labiau patinka, o kuris nelabai: – Šita dainelė man labai patinka, ji linksma. – Man nepatinka šokti, geriau dainuoti.</p> <p>Išsako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis: – Man patiko, nes labai gražiai šoko saulė.– Man nepatiko, nes jis negražiai šokinėjo.</p>
--	--

		<p>Pasako, kodėl pačiam patiko ar nepatiko šokti: – Man patiko šokti, nes buvo linksmas šokis.</p> <p>Estetinių meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais: – Vilkas pilkas negražus, negeras, o ožiukai ir jų mama – gražūs, geri. Draugystės dieną iškerpa iš popieriaus gėlę ir sako, kad nori padovanoti draugei už tai, kad ji gera ir dalijasi žaislais.</p> <p>Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūriniuose:</p> <p>– Čia kažkoks tamsiom spalvomis nupieštas. – Nepatinka, nes liūdno spalvos. – Patinka, nes nes mergaitė yra karalaitė.</p>
6-asis žingsnis	<p>Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrįsi ir grožįsi savo menine kūryba.</p> <p>Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu.</p> <p>Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilsius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.</p>	<p>Emociškai išgyvena meno kūrinius (pvz., klausydami valso, linguoja į šonus, vaizduoja, kad groja fortepijonu, užsimerkia ir pakelia akis į dangų ir kt.), pasakoja apie šokį: – Snieguolė šoko labai gražiai ir lengvai, ji buvo linksmas, nes daug sukosi ir šokinėjo, ir jos suknelė buvo labai graži, ji šoko ant pirštų galų. Aiškina, kad ji pati šoko „kaip Snieguolė, nes aukštai kėlė koją ir moka taip sukstis“. Vaidindamas emociškai, išraiškingai pakartoja frazes ir intonacijas:</p> <p>– Lape snape, tu gaidelio nepagausi, niekam durų neatšausiu. Užtrenkia dureles, liūdi ir nuoširdžiai užjaučia herojų, nori jam padėti.</p> <p>Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškina, kad „Ragana negeras, nes pavogė kiškio morkas.“ Pasakodamas parodo, kaip ragana vaidinime skrido, koku šiurkščiu balsu ji kalbėjo, pridėjo ir tai, ko nebuvo rodoma, bet gali taip būti (pvz., sako: „Kiškis augina morkas, nes jis ūkininkas“).</p> <p>Gėrįsi ir grožįsi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą,</p>

	<p>nori juos eksponuoti, rodyti kitiems:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pažiūrėk, kaip aš gražiai šoku. – Matai, kaip aš moku vaidinti lapę gudruolę? Pamatęs auklėtojos padarytus paukščiukus sako: – Kokie gražūs paukščiukai. Jie gražiai atrodo. O ar aš irgi galiu padaryti tokius paukščiukus? Jūs irgi jį pakabinsite, kad visi matytų? <p>Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu stengiasi viską atlikti kuo gražiau: – Neskubu padaryti darbelio, nes noriu, kad būtų gražu. Mamytė džiaugsis, kai gaus tokį gražų atviruką.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Noriu gražiai šokti, kaip televizijoje. <p>Pateikdami keletą motyvų apibūdina, palygina patikusią ar nepatikusią muziką, šokį, dailės darbelį, vaidinimą:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Vaidinimas apie vilką ir ožiukus patiko labiau nei vaidinimas apie raganą. <p>Palankiai vertina patinkančią savo ir kitų kūrybinę veiklą ir kūrinius: – Koks gražus namas, norėčiau tokiam gyventi! Pastebi neišraiškingą, nepavykusį kūrinių atlikimą: – Nepavyko, nupiešiu kitą.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Jis viską sugadino. – Neįdomu žiūrėti, nes jis nemoka vaidinti! – Negražus, mažai spalvų. <p>Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką.</p> <p>Gėrisi ir palankiai vertina tinkamą bendraamžių elgesį, džiaugiasi pats gavęs pagyrimų: – Man patinka, nes ji gražiai elgiasi prie stalo! – Auklėtoja pasakė, kad aš gražiai moku vaikščioti koridoriu, nebėgioju. Piktinasi netinkamu elgesiu, išsako pastabą valgančiam vaikui: – O jeigu prie svečių taip valgytum, tau būtų negėda? Mėgdžioja gražaus elgesio pavyzdžius.</p>
--	---

	<p>Gana kritiškai savo ir kitų išvaizdai, pastebi, kada kiti netvarkingai ar nešvariai apsirengę, pagiria, atvirai išreiškia savo nepasitenkinimą ar susižavėjimą, pasako komplimentus: – Kaip gražiai, nuostabiai atrodo! Pastebi, kada mergaitės pasipuošia gražia suknele, plaukų segtukais, patinka tvarkingai ir gražiai rengtis, būti susišukavusiam, derinti drabužių spalvas.</p> <p>Grožisi ir išraiškingais žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetiškes ypatybes (pvz., „ryškios žvaigždės“, „sidabrinis šerkšnas“, „gražiausia lėkštutė su mėlynu paaukuotu krašteliu“, „gražiai“ apipaišytas troleibusas“).</p> <p>Pastebi grupės aplinkos estetiką ir ją rūpinasi (tvarkingai išdėsto žaislus, daiktus, gražiai padengia stalą, noriai puošia grupę), pastebi savo ir kitų estetinę išvaizdą, pvz., tvarkingus drabužius, švarias rankas.</p> <p>Grupelė vaikų kartu su auklėtoja samprotauja apie grožį. Vaikai komentuoja: „Grožis – tai gėlės, krūmai, beržai, jūra, piliakalniai, Gedimino pilis, laivai, tiltai, gražūs tautiniai kostiumai, Čiurlionio paveikslai, skrybėlės gražios juodos (jas nešioja visokie ponai), žiedai, auskarai, gumytės su šuniukais, limuzinai, futbolas, krepšinis, nes visai gražiai jį žaidžia.“</p> <p>Suvokia ir savais žodžiais apibūdina muzikos kūrinius, apie išklaustyta lopšinę sako:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Šita muzika labai pūkinė, linguojanti. <p>O C. Sen-Sanso „Gulbė“ iš „Žvėrių karnavalo“ apibūdinama taip:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Man gulbė labai graži, jos plunksnos baltos ir ji labai gera, aš norėčiau jos ir kitą kartą paklausti. <p>Savarankiškai pasakoja stebėto šokio siužetą, nusako veikėjus, jų judesius, apibūdina šokio kostiumus: – Senjoro</p>
--	---

		<p>pomidoro buvo toks raudonas kostiumas, jis buvo išsipūtęs, todėl tik vartėsi ant žemės, jis buvo piktas, nes visą laiką trepsėjo.</p> <p>Supranta, kur sėdi žiūrovai ir savarankiškai užima jų vietą, parodo, kur vaidins aktoriai, žino, kada vaidinimas prasideda, o kada pasibaigia. Apžiūrinėdamas dailės kūrinius apibūdina spalvas, medžiagas, išraišką: – Iš molio padaryta mergaitė. Jos žandukai labai raudoni ir gražūs, jos plaukučiai spindi. Joje yra molio spalva, yra mėlyna spalva, joje yra net labai šviesiai mėlyna spalva.</p> <p>Įvardija skirtingus meno kūrinių sukeltus potyrius ir kilusias idėjas patiems veikti: – Aš irgi noriu taip vaidinti katytę. – Aš taip pat moku nupiešti tokią mergaitę, tik ji bus princesė.</p> <p>Bando atpažinti ir spėlioti, kokį veikėją vaidina: žaisdamas teatrą persirengia lape arba katinu ir atitinkamai veikia – eina tykodamas kiškio žingsniu arba žygiuoja mojuodamas kardu.</p> <p>Įžvelgia kai kuriuos raiškos priemonių ryšius su vaizduojamu objektu: – Jo nupieštas šuniukas piktas, nes juodas, o mano linksmas, nes pakėlęs laiko letenėlę.</p>
--	--	--

14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Vertybinių nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam	Turi mėgstamus žaislus. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. Tiesia kamuoliuką auklėtoju, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidimus „Bėga bėga pelytė“, plodamas katutes

	paskatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti.
2-asis žingsnis	<p>Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų. Savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos.</p> <p>Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus.</p> <p>Veiksmams ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.</p>	<p>Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau išspraudžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą.</p> <p>Prieš kelias dienas matė, kaip kirpėja kirpo sesutę, todėl ima šukas ir šukuoja lėlę.</p> <p>Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgiantį draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spaudyti muzikinio žaislo mygtukas.</p> <p>Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį.</p> <p>Vaikas veda auklėtoją prie žaisliuko – iššokančios varlytės. Rodo, kad reikia varlytę įdėti į vidų, uždengti dangtelį ir po to jį atidengti, kad varlytė iššoktų. Po daugelio bandymų pats išmoksta įdėti varlytę ir atidaryti dangtelį.</p> <p>Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos.</p>
3-asis žingsnis	<p>Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą.</p> <p>Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą.</p> <p>Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.</p>	<p>Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo.</p> <p>Ilgai tyrinėja naują žaislą.</p> <p>Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja.</p> <p>Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva.</p> <p>Atkakliai tvirtina, kad nenori miegoti.</p>
4-asis žingsnis	<p>Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais.</p> <p>Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei.</p>	<p>Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Mergaitė nueina į lėlių kampelį. Pamato žaidimų draugę ir klausia: „Giedre, ar nori žaisti namus?“</p> <p>Motiejus noriai dalyvauja suaugusiojo</p>

	<p>Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.</p>	<p>organizuojamoje „Ryto rato“ veikloje. Valerija randa išeitį, susidūrusi su kliūtimi. Mergaitė piešia. Pasiėmusi teptuką merkia į guašą, tepa ant popieriaus. Dažus sunku tepti ant lapo. Vėl merkia teptuką į guašą – vėl tepa, dar kartą tepa. Teptukas vos slysta lapu. Valerija ima spausti teptuką, dažus vis tiek sunku tepti. Besidairydama pamato, kad ant stalo stovi indelis su vandeniu. Indelį prisitraukia prie savęs. Teptuką pašlapina į vandenį, tada merkia į dažus ir vėl piešia ant lapo. Pastebi, kad dabar teptukas slysta lengvai.</p>
<p>5-asis žingsnis</p>	<p>Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p>	<p>Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Daiva ir Ema pačių sugalvotą žaidimą „Ragana gauda“ žaidžia 13 minučių. Giedrė ir Matas pačių sugalvotą žaidimą „Gaminame maistą“ žaidžia 32 minutes. Auklėtojui pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip, pvz., prieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotais pieštukais, kiti tapo guašu, treči – kreidelėmis. Kiekvieno mamytė vis kitokia. Simonas nori pasidaryti robotą, suklijuodamas dvi dėžutes. Patepa klėjais, tačiau jos nesulimpa. Pritepa daugiau klijų – dėžutės nesusiklijuoja. Po kurio laiko vaikas kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p>

6-asis žingsnis	<p>Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas.</p> <p>Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą.</p> <p>Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.</p>	<p>Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus.</p> <p>Auklėtojo pasiūlytą veiklą – pasidaryti draugo siluetą ir jį išgražinti – vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną.</p> <p>Prie vaikai įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia (pvz., pasidaro Užgavėnių kaukes).</p> <p>Tomas nori sukonstruoti raketą. Tačiau jam neišeina. Tada jis kreipiasi į Nerijų, kuris jam padeda.</p>
-----------------	---	---

15. TYRINĖJIMAS

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus, (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	<p>Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus.</p> <p>Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).</p>	<p>Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai.</p> <p>Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuojasi.</p>
2-asis žingsnis	<p>Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti.</p> <p>Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.</p>	<p>Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais.</p> <p>Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.</p>
3-iasis žingsnis	<p>Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.</p>	<p>Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę.</p> <p>Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje.</p>

		Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.
4-asis žingsnis	<p>Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko.</p> <p>Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).</p>	<p>Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.</p>
5-asis žingsnis	<p>Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos).</p> <p>Paaškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti.</p> <p>Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.</p>	<p>Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus.</p> <p>Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna.</p>
6-asis žingsnis	<p>Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami.</p> <p>Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse.</p> <p>Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones</p>	<p>Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje.</p> <p>Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje.</p> <p>Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria.</p>

	<p>(pvz., lupą, mikroskopą).</p> <p>Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus.</p> <p>Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų.</p> <p>Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.</p>	
--	--	--

16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdienams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą. Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.
2-asis žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats. Pavykus apsidžiaugia. Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių.
3-iasis žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų	Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas

	<p>pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.</p>	<p>nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau. Meda gauda jai metamą kamuolį. Mergaitė kamuolio nepagauna vieną, antrą, trečią kartą. Tada sako: – As nenoliu gaudyt.</p>
4-asis žingsnis	<p>Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Tomas pažiūri į dėlionę ir sako: – Čia bus sunku. Tokios dar nedariau. Vaikas sako: „Aš tai padarysiu“ ir bando tol, kol pavyksta arba sugalvoja kitaip. Mergaitė pripila pilną kibirėlį smėlio ir nori nunešti draugei. Tačiau kibirėlis per sunkus, ji jo nepakelia. Tada mergaitė išpila smėlį ir iš naujo pripila tik trečdalį kibirėlio. Smėlį nuneša draugei. Vaikams trūksta mašinelių lenktynėms organizuoti. Jie kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p>
5-asis žingsnis	<p>Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Imasi kurti darbelį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. Bandė nutapyti paveikslą, bet pridėjo per daug juodos spalvos, paveikslas pasidarė murzinas. Vaikas samprotauja: „Nieko, nutapysiu kitą.“</p>
6-asis žingsnis	<p>Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas</p>

		<p>problemas.</p> <p>Bando iš popieriaus išlankstyti lėktuvėlį. Iš pradžių lanksto, kiek prisimena. Po to paima draugo padarytą lėktuvėlį, jį apžiūrinėja ir bando išlankstyti. Nepavykus paprašo draugo, kad jam parodytų, kaip lankstyti.</p>
--	--	---

17. KŪRYBIŠKUMAS		
<p>Esminė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.</p> <p>Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.</p>		
ŽINGSNIAI	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	<p>Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklysdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu).</p> <p>Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo.</p>
2-asis žingsnis	<p>Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais.</p> <p>Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.</p>	<p>Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas.</p> <p>Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas.</p> <p>Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus.</p> <p>Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liesdamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas.</p> <p>Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu.</p> <p>Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta).</p> <p>Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo</p>

		priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja
3-iasis žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	<p>Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs.</p> <p>Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniiais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes.</p> <p>Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege.</p> <p>Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus.</p> <p>Suteikus galimybę atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočelių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus.</p> <p>Savitai reaguoja į naują patirtį.</p> <p>Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos.</p> <p>Piešdamas įvardija, ką nupiešė: – Cia truputį geltona. Cia visciukas. • Žaisdamas vaizduoja, kad pila arbatą į puodelius.</p>
4-asis žingsnis	<p>Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinų savybes.</p> <p>Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas.</p> <p>Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.</p>	<p>Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą.</p> <p>Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kuri sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais).</p> <p>Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų.</p> <p>Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų.</p> <p>Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu</p>

		<p>ir vaizduoja jų judėjimą.</p> <p>Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis.</p> <p>Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir ištirti dar nepažintus dalykus.</p>
<p>5-asis žingsnis</p>	<p>Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus.</p> <p>Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį.</p> <p>Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus.</p> <p>Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.</p>	<p>Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas.</p> <p>Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti.</p> <p>Mielai atsako, gavęs originalių, negirdėtų klausimų. Atsakymai būna netikėti, neįprasti, itin išryškėja vaizduotės ir fantazijos gebėjimai.</p> <p>Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., žaislus į lentyną nuveža lėlės vežimu).</p> <p>Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje – vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir pan.</p> <p>Geba kurti naujus žodžių, garsų, objektų spalvų, judesių, istorijų</p>

		<p>derinius.</p> <p>Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai (pvz., bananas tampa telefonu, o pagaliukas sunkvežimiu). Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas auklėtojos, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis.</p> <p>Išbando įvairius piešimo būdus (vašku, dažymą pirštais ir pan.), sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį.</p> <p>Aktyviai dalyvauja kuriant ir pristatant bendrą produktą. Sėkmingai dirba su kitais. Tariaisi su grupe, moka pateikti savo idėjas ieškodamas bendro sprendimo (neužgožiant kitų ar neliekant nuošalyje).</p> <p>Dalijasi įspūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį.</p>
6-asis žingsnis	<p>Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų.</p> <p>Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja.</p> <p>Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato.</p> <p>Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.</p>	<p>Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis.</p> <p>Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t.</p> <p>Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojami tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys praplėsti vaiko akiratį.</p> <p>Smalsus, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus.</p> <p>Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes.</p> <p>Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų,</p>

		<p>bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų.</p> <p>Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė).</p> <p>Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais.</p> <p>Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinėdamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas įvairias istorijas.</p>
--	--	--

18. MOKĖJIMAS MOKYTIS		
<p>Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko. Esminis gebėjimas.</p> <p>Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.</p>		
ŽINGSNIS	VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS
1-asis žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	<p>Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena.</p> <p>Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius.</p> <p>Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.</p>
2-asis žingsnis	<p>Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus.</p> <p>Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.</p>	<p>Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, pvz., naują žaislą, lengvai pereina prie kitos veiklos.</p> <p>Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko.</p> <p>Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti.</p>

3-iasis žingsnis	<p>Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato.</p> <p>Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus.</p> <p>Džiaugiasi tuo, ką išmoko.</p>	<p>Žino, kad paspaudus dėžutės dangtelį, iššoka varlytė. Daug kartų kartoja veiksmą, kryžtaudamas, kai sulaukia rezultato. Nustemba, apžiūrinėja dėžutę, jeigu varlytė neiššoka.</p> <p>Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando, pvz., pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri, kas įvyksta.</p> <p>Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų.</p> <p>Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.</p> <p>Vaikas giriasi: – Paziūlėk, aš moku nusokti! Ir atlieka veiksmą.</p>
4-asis žingsnis	<p>Pasako, parodo, ką nori išmokti.</p> <p>Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius.</p> <p>Pasako, ką veikė ir ką išmoko.</p>	<p>Paėmęs žirklutes ir neatkirpęs popieriaus, auklėtojui sako: „Man napavyko“ ir tiesia rankutes, kad auklėtojas jį pamokytų.</p> <p>Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus.</p> <p>Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėlionės, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka.</p> <p>Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti.</p> <p>Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę.</p>
5-asis žingsnis	<p>Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja.</p>	<p>Pasako, ko nori išmokti, pvz., nupiešti žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų.</p>

	<p>Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitiksina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...</p>	<p>Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus.</p> <p>Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau.</p> <p>Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją.</p>
6-asis žingsnis	<p>Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju.</p> <p>Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose.</p> <p>Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti.</p> <p>Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.</p>	<p>Vaikas pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką.</p> <p>Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų.</p> <p>Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus.</p> <p>Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti.</p> <p>Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbėlių knygos paveikslėlius.</p>

Vaiko pasiekimų vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymosi ypatumus ir daromą pažangą kaupimas, interpretavimas ir apibendrinimas. Vaiko pasiekimai ir pažanga stebimi ir fiksuojami pagal aštuoniolika vaiko ugdymosi pasiekimų sričių su esminėmis nuostatomis ir gebėjimais, kuriuos vaikas įgyja iki šešerių metų. Vaiko ugdymo pasiekimus vertiname, kad:

- pažintume vaiką, jo poreikius, interesus, galimybes, išsiaiškintume vaiko turimą patirtį, nustatytume individualų ugdymosi tempą;
- atskleistume vaiko pastangas ir pažangą bei skatintume jo ugdymąsi;
- reflektuotume, numatytume ugdymo tikslus ir uždavinius vaikui ar vaikų grupei;
- apibendrinę sukaupę vertinimo informaciją, koreguotume ugdymo planus;
- pateiktume vertinimo informaciją vaikui, vaiko tėvams (globėjams) ir kitiems ugdytojams.

Vaiko ugdymo (si) pasiekimų ir pažangos vertinimo metodai:

- vaiko stebėjimas natūralioje kasdieninėje veikloje;
- pokalbis su vaiku, tėvais (globėjais), pedagogais;
- vaiko darbų ir veiklos analizė;
- vaiko kalbos užrašų analizė;
- garso ar vaizdo įrašų analizė.

Vaiko ugdymo pasiekimų ir pažangos vertintojai:

- ikimokyklinio ugdymo auklėtojai;
- vaikas;
- vaiko tėvai (globėjai);
- specialistai;
- papildomo ugdymo pedagogai.

Pagrindinis vaiko pasiekimų vertintojas yra grupės auklėtojas. Jis vertina vaiko pasiekimus pagal šios programos turinį, kurį sudaro 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių. Vaiko pasiekimai įvertinami kasmet mokslo metų pradžioje, nustatant, kuriame pasiekimų žingsnyje yra vaikas. Naujai atsiradę ar patobulėję vaiko gebėjimai fiksuojami nuolat. Pavasarį atliekamo vertinimo rezultatų analizė parodo vaikų pasiekimų pažangą, ugdymo metodų ir formų veiksmingumą, nurodo ugdymo proceso tęstinumo gaires.

Vaiko ugdymo(-si) pasiekimų dokumentavimas

Vaiko pasiekimų aplanke kaupiami svarbiausi patikimi vaiko veiklos pavyzdžiai, suteikiantys suprantamą informaciją apie vaiko pasiekimus visiems ugdymo proceso dalyviams (vaikui, pedagogui, tėvams, kitiems ugdytojams). Vaikai dalyvauja kaupiant aplanke turinį. Tai suteikia vaikams pasitikėjimo, pasididžiavimo jausmą savimi, ugdo savarankiškumą.

Aplanke pateikiami:

- duomenys apie vaiką;
- aktualios, tikslingos, integruotos vaiko veiklos pavyzdžiai, iliustruojantys vaiko pastangas ir pasiekimus (kūrybiniai darbeliai, vaiko kalbos pavyzdžiai, užrašai, nuotraukos, elgesio situacijų aprašymai, vaiko nuomonė apie darbelį ir kt.);
- vaiko pasiekimų vertinimo ir įvertinimo forma (priedas Nr. 1), diagramos,

lentelės ir pan.

Informavimas apie vaiko ugdymo(-si) pasiekimus

Informacija tėvams (globėjams) apie vaikų pasiekimus teikiama įvertinus vaiko pasiekimus ir individualiai pagal poreikį. Tėvus informuojame apie tai, kokių ugdymosi rezultatų bus siekiama, kokiais kriterijais remiantis pasiekimai bus vertinami, kaip jie galėtų prisidėti prie sėkmingo vaikų ugdymo(-si). Formuojamas tėvų supratimas apie tai, kad vaikų ugdymosi sėkmei didelę reikšmę turi tėvų ir pedagogų ugdymo dėmė.

Programos uždavinių įgyvendinimą ir vaikų pasiekimus pedagogai aptaria pedagogų tarybos posėdžių metu.

Pagalbos specialistai informaciją apie vaiko pasiekimus tėvams pateikia individualių pokalbių metu.

Atsakomybė ir dokumentų saugojimas

Už vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimą atsakingi: ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, kiti specialistai ir pedagogai, tiesiogiai dirbantys su vaiku.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimo medžiaga saugoma vaikų grupėse. Ji yra konfidenciali. Ikimokyklinio amžiaus vaikui išvykus iš lopšelio-darželio, pasiekimo vertinimo dokumentai saugomi 1 m. Po metų jie sunaikinami.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Aukime sveiki ir stiprūs. Vaikų sveikatos ir fizinio ugdymo programa. Klaipėda, 2000.
 2. Bakūnaitė J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. Auginu gyvybės medį. Vilnius, 1998.
 3. Dodge D. T., Rudick S., Berke K. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius, 2006.
 4. Dodge D. T., Colker L. J., Heroman C. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius, 2007.
 5. Gage N., Berliner D. Pedagoginė psichologija. Vilnius, 1994.
 6. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo aprūpinimo centras, 2014.
 7. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
 8. Jakučiūnienė, D. Vaikų fizinis aktyvumas. Vilnius, 2004.
 9. Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija“.
 10. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011, Nr.38-1804).
 11. Lepeškienė V. Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius, 1996.
 12. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius, 2006.
 13. Monkevičienė O. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Vilnius: Minklės leidyba, 2003.
 14. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Vilnius, 2014.
 15. Ruzgienė A., Petružienė S. Vaikas ir aplinka. Klaipėda, 2005.
 16. Szarkowicz D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Thomson social science press, 2011.
 17. www.smm.lt
 18. www.ikimokyklinis.lt
-

ALYTAUS LOPŠELIS-DARŽELIS „OBELĖLĖ“

Vaiko pasiekimų vertinimas

Vaiko vardas, pavardė:

Grupės pedagogai :

Mokslo metai:

Eil. nr.	Vaiko ugdymo(si) pasiekimų sritys	Žingsnis (I vert.)	Numatomi ugdymo(si) tikslai, uždaviniai, metodai	Pasiektas žingsnis (II vert.)
1.	Kasdienio gyvenimo įgūdžiai			
2.	Fizinis aktyvumas			
3.	Emocijų suvokimas ir raiška			
4.	Savivoka ir savigarba			
5.	Savireguliacija ir savikontrolė			
6.	Santykiai su suaugusiais			
7.	Santykiai su bendraamžiais			
8.	Sakytinė kalba			
9.	Rašytinė kalba			
10.	Aplinkos pažinimas			
11.	Skaičiavimas ir matavimas			
12.	Meninė raiška			
13.	Estetinis suvokimas			
14.	Iniciatyvumas ir atkaklumas			
15.	Tyrinėjimas			
16.	Problemų sprendimas			
17.	Kūrybiškumas			
18.	Mokėjimas mokytis			